

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Základy společenských věd

Klášter Plasy za rodu Metternichů

Plasy monestary at the Metternich family

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jan Županič PhD.

Vypracovala: Pavlína Šimáňová

Studijní obor: Německý jazyk a Základy společenských věd

Typ studia: Prezenční

Prohlašuji,

že bakalářskou práci na téma *Název bakalářské práce* jsem vypracoval/a samostatně.

Použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Praze dne

Podpis

Ráda bych tímto poděkovala vedoucímu této práce panu prof. PhDr. Janu Županičovi PhD. za odborné konzultace a rady v průběhu zpracování této bakalářské práce. Dále chci poděkovat panu řediteli Mgr. Petru Hubkovi a ostatním zaměstnancům Státního oblastního archivu v Plzni za poskytnutí velkého množství literatury.

Abstrakt

Cílem bakalářské práce bude představit klášter Plasy jako významnou historickou památku v západních Čechách, která ovlivnila od raného středověku až do současnosti vývoj v nejbližším okolí a častokrát i ve vzdálenějších oblastech Čech i Moravy. Tento původně cisterciácký klášter založil český kníže a pozdější král Vladislav II. v roce 1144 v údolí řeky Střely za pomoci mnichů z mateřského kláštera v německém Langheimu. Klášter už od počátku ekonomicky prosperoval díky přízni panovníků i okolní šlechty, ale též z výnosů své hospodářské činnosti. S tím souvisel i jeho význam jako společenského a kulturního střediska Plas a okolí. Ne celá historie byla však úspěšná, klášter zažil i kritická období hlavně v době husitských válek. Působení řádu v Plasích ukončil svými reformami v roce 1785 císař Josef II. a správa kláštera a přidružených majetků přešla až do roku 1826 pod náboženskou matici (náboženský fond). V tomto roce koupil v aukci klášter i celé panství rakouský kancléř Klement Václav Lothar von Metternich a jeho rodina jej vlastnila až do roku 1945, kdy došlo k jeho znárodnění. Hlavní pozornost proto bude věnována éře Metternichů, která byla i pro městečko Plasy značným přínosem. Došlo k rozvoji hospodářské činnosti a tím i k vytvoření mnoha pracovních příležitostí pro obyvatelstvo a kontakty tohoto významného rodu oživily Plasy po stránce společenské i kulturní.

Klíčová slova: Plasy, klášter, Metternich, regionální historie

Abstract

In my bachelor thesis I try to introduce the Plasy monastery as an important historical monument in western Bohemia, which influenced the development in the closest surroundings and often in the distant areas of Bohemia and Moravia from the early Middle Ages to the present. This originally Cistercian monastery was founded by the Czech prince and later king Vladislav II. in 1144 in the valley of the Střela River with the help of monks from the maternity monastery in Langheim, Germany. The monastery was prospering economically thanks to the favor of the sovereigns and surrounding nobility and also from the profits of its economic activity. This was also related to its importance as the social and cultural center of Plasy and its surroundings. But not all history was successful because the monastery also experienced critical periods mainly during the Hussite wars. The Emperor Joseph II. stopped the activity of the Order in Plasy by his reforms in 1785 and administration of the monastery and associated estates moved under a religious matrix (religious fund) until 1826. This year the monastery and the entire estate was bought by the Austrian Chancellor Klement Václav Lothar von Metternich and his family owned it until 1945 when it was nationalized. This is the period I concentrated mainly on in my work, because the reign of Metternich in Plasy was a significant contribution to the town. There was development of the economic activities with the creation of many employment opportunities for the population and the contacts of this important family revived Plasy both socially and culturally. In my bachelor thesis I have used the resources from the chronicles of the town of Plasy, its parish, the archive of the Metternich family and the Plasy large estate, and historical works and collections.

Key words: Plasy monastery at the Metternich family

Obsah

Úvod.....	7
1. Řád cisterciáků.....	8
1.1 Život v Klášteře.....	9
2. Historie kláštera Plasy	11
2.1 Klášter po třicetileté válce.....	12
2.2 Josef II. a náboženský fond.....	13
2.3 Klášter Plasy za Metternichů	15
3. Metternichové	17
Klemens Wenzel Nepomuk Lothar Metternich (1773–1859)	18
Richard Kliment Josef Metternich (1829-1895).....	25
Pavel Lothar Klemens Metternich (1834-1906)	33
Klement Michal Wenzel Lothar Felix Metternich (1869-1930).....	36
Pavel Alfons Metternich (1917-1992)	41
Závěr	45
Seznam archivních pramenů:.....	48

Úvod

Tématem této bakalářské práce je historická památka nedaleko města Plzně, klášter Plasy s tím, že práce je zaměřena hlavně na období za vlády rodu Metternichů. Klášter je zajímavý svým monumentálním vzhledem, krásnou architekturou, originálním technickým řešením, a hlavně svým významem po dobu téměř devíti set let.

Vladislav II. založením kláštera v tomto odlehlém místě s řídkým osídlením přispěl ke kolonizaci země. Kláštery v té době hrály významnou úlohu při rozvoji kultury duchovní, ale i materiální a celkově se zasloužily o zlepšení životních podmínek zdejších obyvatel. Během několika staletí své existence klášter zažil období rozkvětu, ale často i úpadku (včetně ohrožení své existence v době husitských válek nebo třicetileté války). Vše ale přečkal, byl však zrušen Josefem II., a poté byl spravován náboženským fondem až do roku 1826, kdy se dostal do rukou knížete Klemense Metternicha a jeho rodiny. Přestože se Metternichové v Plasích příliš nezdržovali a na zámek (klášter) přijížděli pouze několikrát do roka, většinou v době lovecké sezóny, zasloužili se o pozvednutí obce a okolí, a to díky obnovení a rozvoji hospodářské činnosti. Kromě toho sem s nimi přišel poměrně bohatý společenský a kulturní život. Jejich působení zde však mělo i některé negativní stránky. Hlavně při přizpůsobování areálu kláštera svým potřebám docházelo k četným přestavbám, při kterých byly zničeny některé cenné umělecké a architektonické památky, vybudované po staletí cisterciáky.

1. Řád cisterciáků

Řád cisterciáků byl založen již roku 1098 sv. Robertem, opatem benediktského kláštera Molesme spolu s dalšími 22 mnichy, kteří byli nespokojeni s pořádky a založili nový klášter (clastrum novum), který byl později pojmenován Cistercium (francouzsky Citaux). Existovaly dva hlavní názory, odkud tento název vzešel, první verze říkala, že název byl převzat od milníku staré římské cesty-Cisterium lapidem miliarum. Druhým názorem bylo, že vzniklo podle okolního močálovitého terénu, kde se také nacházela místa se stojatou vodou tzv. cisterny.¹

Cílem nového reformního hnutí bylo žít podle nezmírněných asketických regulí sv. Benedikta z Nursie, chtěli se však vzdát přepychu a okázalosti a soustředit se na prostotu a odříkání podle hesla sv. Benedikta „Ora et labora“ („Modli se a pracuj“), na které benediktini postupem času zapomněli. Osamostatnit se jim však povedlo až v roce 1100 za papeže Paschalise II. a přijali svůj název Cisterciáci podle svého sídla a byli podřízeni přímo papeži. V roce 1106 byl cisterciáky vysvěcen první kamenný klášter, který byl zasvěcen Panně Marii, což bylo společným rysem všech jejích klášterů. Za opata Albericha přijali cisterciáci svůj nový jednotný oděv bílé barvy s černým škapulířem.²

V roce 1108 po smrti Albeticha se opatem cisterciáků stal Štěpán Harding. Tento opat, se stal jedním z nejvýznamnějších opatů v počátcích kláštera. Již v roce 1113 byl tak silný, že byl schopen založit nový – dceřiný klášter, který nesl název La Ferte. Do roku 1115 vznikly další čtyři kláštery, které jsou spolu s Cisteriem nazvány jako protoopatství. Protoopatství bylo bráno jako jádro hierarchie cisterciáckých klášterů, od nichž ostatní odvozovali svůj původ.

Za Štěpána Hardinga také vznikla nová pravidla řádu, která byla postavena na řeholi sv. Benedikta, ale byla k nim přiřazena řada nových prvků. Například vše, co mniši potřebovali k životu, si museli vyrobit a vypěstovat sami, to však bylo v rozporu s jejich chórovými povinnostmi, proto mezi sebe museli začít přijímat konvrše. Další velkou

¹[online]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/12149-Cisterciacky-rad-I-dil>. [online]. Dostupné z: https://www.valka.cz/12153-Cisterciacky-rad-II-dil-Klaster-Plasy?utm_source=valka_cz&utm_medium=article&utm_campaign=autor

² Tamtéž.

změnou oproti řeholi sv. Benedikta byla organizace klášterů. Cisterciáci se snažili o vytvoření velmi úzkých vazeb mezi mateřskými kláštery a jejich filiacemi. Jako pomoc tomuto pravidlu měly sloužit každoroční návštěvy mezi kláštery a jejich filiacemi, které měly zajišťovat pořádek a případnou kontrolu. Hlavou celé této organizace bylo shromáždění všech opatů, kteří se nazývali generální kapitula. Tyto vizitace měly velký podíl na vzdělávání mnichů, protože se mniši dozvěděli spoustu informací o dění v jiných částech Evropy. Avšak generální kapitula byla hlavně zákonodárným orgánem, tudíž jejím úkolem bylo rozhodovat o závažných záležitostech řádu.

Nový řád byl však definitivně přijat až papežem Kalixtem II., který svou bulou dne 23. 12. 1119 uznal nově zavedené zvyky a stvrdil řád. Dále také uznal pravidla řádového života Constituciones a další cisterciácké texty, bohužel se žádný z těchto textů nedochoval.

1.1 Život v Klášteře

Život v kláštorech cisterciáků nebyl vůbec lehký. Každý, kdo se chtěl stát mnichem, musel nejprve projít takzvaným noviciátem. To bylo zkušební období, které trvalo asi rok, kdy museli nováčci dokázat, že život v klášteře mysleli vážně, a že byli schopni dodržovat přísnou řeholi. Do noviciátu byli přijímáni jen muži starší 18 ti let. Na konci noviciátu, byli chlapci korunováni splněním slibu čistoty, chudoby a poslušnosti a museli složit slib, který se nazýval „stabilitas“ neboli setrvání.

Nejvyšší autoritou a nejvýše postaveným v klášteře byl opat – abbas. Opat byl volen mnichy ze svého kláštera, pokud ale nebyl v konventu nalezen vhodný kandidát, který by zvládl být opatem, vyžádali si řeholníka z jiného kláštera a toho poté mohli zvolit svým opatem. Opat byl volen nadosmrtně, ale ne všichni opati vydrželi zastávat svůj úřad až do konce svého života. Velmi často docházelo k rezignaci opatů, a to z mnoha důvodů, občas dostali úřad opata v jiném významnějším klášteře, jindy měli zase pocit, že nejsou schopni vést klášter nebo na ně byl příliš velký politický nátlak. Občas se také stalo, že byl opat odvolán ze své funkce kvůli neschopnosti, to se však stávalo jen ve velmi výjimečných případech. Opat neobýval klášter s ostatními řeholníky, měl svůj příbytek, který se nazýval opatský dům neboli prelatura. Zástupcem opata, a tudíž druhým nejvyšším prelátem byl převor, jehož hlavní funkcí bylo stát v čele konventu. Dalšími

funkcemi v cisterciáckých kláštorech byly například: „*podpřevor, celerář, komorník, pokladník (ti zodpovídali za ekonomický chod kláštera a jeho statků), novicmistr (vzdělání noviců), konfessor (zpovědi), kantor (chrámový zpěv), fortnýř (přístup do kláštera) a vestarius (oděv všech klášterních osob).*“

Mniši však nebyli jediní členové řádu cisterciáckých klášterů, dalšími členy byli konvrši neboli laičtí bratři. Laičtí bratři byli mnohem početnější než mniši, v některých kláštorech jich bylo až třikrát více než všech mnichů. Jejich postavení v klášteře bylo jiné než postavení mnichů. Nedosahovali tak vysoké formy svěcení jako cisterciáci, byli negramotní, a proto se mohli účastnit jen mší. Mniši a konvrši se odlišovali nejen stupněm svěcení, ale také oděvem, oblečení mnichů mělo bílou až světle šedou barvu a měli černý škapulír a černý pásek, oproti tomu konvrši měli oděv tmavošedý nebo hnědý.³

Cisterciácká liturgie vychází z řehole sv. Benedikta, cisterciáci se ale chtěli držet prostoty a chudoby, protože právě bohatství a okázalost kritizovali u clunyjského hnutí. Proto jejich jediný zdobný předmět byl dřevěný kříž, dále na oltáři mohly stát dva železné svícny se svíčkami, ostatní zdobné prvky byly přísně zakázány. Minimální zdobnost byla také požadována u liturgických knih. Cisterciáci totiž tvrdili, že pestrobarevnost a přílišná zdobnost odvádí pozornost od významů knihy, proto mohli mít jen dvoubarevné ornamentální vzory.

Minimální zdobnost je základem i u cisterciáckých klášterů. Co se týče soch a maleb, byly všechny zakázány s výjimkou sochy Panny Marie. Jiné sochy a malby byly stejně jako u knih považovány za odpoutávání pozornosti od duchovních věcí. Svou vynalézavost a nápady mohli sochaři uplatnit při výzdobě hlavic, svorníků a tympanonů, které mohli dekorovat různými rostlinami nebo ornamenty. Výtvoř se ale neomezily jen na cisterciácký řád, ale ovlivnily i mimo řádovou architekturu, a to až do takové míry, že se cisterciáci stali ve 13. století významnými šířiteli gotiky ve velké části Evropy.⁴

³ [online]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/12149-Cisterciacky-rad-I-dil>, [online]. Dostupné z: https://www.valka.cz/12153-Cisterciacky-rad-II-dil-Klaster-Plasy?utm_source=valka_cz&utm_medium=article&utm_campaign=autor

⁴Tamtéž.

2. Historie kláštera Plasy

Nejstarší archeologické nálezy v okolí Plasy pocházely už z eneolitu (asi kolem roku 2000 před n.l.), které tu zanechali pravděpodobně lovci přicházející od jihu. Teprve z mladší doby bronzové (asi 1100 před n.l.) máme nálezy, svědčící o počínajícím osídlování. Hustější osídlování bylo až v době hallstattsko-laténské, tzv. železné (asi 500 před n.l.). Později sem začaly směřovat slovanské kmeny, které zde vybudovaly četná hradiště. Z té doby neexistují žádné písemné prameny, ty se objevují až v době založení zdejšího kláštera.⁵

Klášter Plasy byl založen českým knížetem Vladislavem II. již v roce 1144 jako první cisterciácké opatství v Čechách. Nacházelo se v překrásné krajině asi 25 kilometrů od Plzně. Po založení kláštera pozval do Plas řeholníky z Langheimu a daroval jim statek Plasy s dalšími čtyřmi okolními vesnicemi. Jelikož byl plaský dům mezi prvními cisterciáckými kláštery, dostávalo se mu ze strany Přemyslovců velké pozornosti. Majetek kláštera se velmi rychle rozšiřoval, a to nejen díky darům, ale také díky vlastní činnosti řeholníků. Klášter se rozrůstal tak rychle, že v polovině 13. století tu bylo již 500 mnichů a klášter vlastnil na 50 vesnic a 2 města v blízkém okolí. Mniši se také věnovali stavební části v areálu kláštera. Původně dřevěné stavby byly velmi rychle přestavovány na kamenné (cihlové) domy.⁶

V roce 1204 byl olomouckým biskupem Robertem vysvěcen první kostel Nanebevzetí Panny Marie v Plasích. Od té doby se stal plaský klášter nejsilnějším mateřským domem cisterciáků v českých zemích. Díky němu se cisterciáci dostali i na Moravu (1204 založení Velehradu).⁷

Plasy v té době navštěvovali často čeští panovníci se svými družinami, aby mohli lovit ve zdejších lesích. Například Václav I. zde byl v letech 1232 až 1240 aspoň pětkrát a mnoho lidí se domnívalo, že právě pro něho byla vybudována tzv. královská kaple.⁸

⁵ MRKVIČKA František, *PLASY minulost a stavební památky*, Stráž Plzeň, 1968, s.4-5

⁶ [online]. Dostupné z: <https://www.klaster-plasy.eu/cs/o-klasteru/historie>, | [online]. Dostupné z: <https://www.turistika.cz/vylety/klaster-plasy/detail>

⁷ [online]. Dostupné z: <https://www.klaster-plasy.eu/cs/o-klasteru/historie>.

⁸ MRKVIČKA František, *PLASY minulost a stavební památky*, Stráž Plzeň, 1968, s. 8

Král Václav II. potom roku 1286 udělil klášteru právo soudit i těžké zločiny a roku 1289 vybírat mýto. Toho se však klášter vzdal ve prospěch obce Kralovice, které byly v té době městem trhovým. Majetek kláštera se hodně měnil, klášter dostával četné dary, ale i nakupoval a prodával nejrůznější majetky, vesnice, lesy apod. Ne všichni panovníci se ke klášteru chovali dobře, například Václav IV. mu předepsal v letech 1395-97 berně ve výši několik set zlatých, přestože byl od nich klášter vždy v minulosti osvobozen. Tím se klášter dokonce dost zadlužil. Situace se ještě zhoršila v době husitských válek, kdy poddaní odepřeli poslušnost a neodváděli úroky a král Václav dokonce v letech 1417-9 zatížil klášter berní 150 zlatých. Opatovi pak nezbylo nic jiného než majetek prodávat nebo dále zastavovat. Roku 1420 pak přitáhl k Plasům Jan Žižka se svým vojskem, do základů jej vypálil a mnichy pobil. Klášterních vsí se zmocnili věřitelé a král Zikmund nejen, že jim je ve formě zástav potvrzoval, ale sám klášterní majetek zatěžoval dalšími dluhy. Teprve po skončení husitských válek, za opata Tylmana, se opravily zříceniny kláštera k obývání. Po jeho smrti se jeho nástupci snažili o vrácení dočasných zástav po jejich vypršení a král Vladislav vydal roku 1472 opatovi Krekovi list, ve kterém slíbil, že klášterní statky již nikdy nebudou zastavovány a odnímány. Zároveň vyzval všechny pány, kteří drželi majetky bez zástavního listu, aby je ihned vrátili. Obnova kláštera však nebyla jednoduchá, protože stav celé země byl neutěšený a na klášter byly uvalovány nové berně, které ani nemohl splatit, a tak musel opět majetek zastavovat. V roce 1556 držel klášter již jen pět vsí a bylo v něm spolu s opatem Wolfgangem pouze pět mnichů. Neutěšená situace pokračovala i v dalších letech a vyvrcholila v době třicetileté války, kdy tudy táhla několikrát nejrůznější vojska a klášter byl čtyřikrát vyloupen a opat Jiří Vašmucius se vždy se všemi řeholníky museli rozprchnout do okolí.⁹

2.1 Klášter po třicetileté válce

Po třicetileté válce se klášter znovu začal stabilizovat, což spustilo velké přestavby a novostavby budov kláštera, které s přestávkami trvaly až do 18. století, kdy byl klášter zrušen. Nejprve došlo k přestavbě husity poničeného konventu, která proběhla již v roce

⁹ KOČKA, Václav. *Dějiny politického okresu kralovického*. 2. vyd. Rakovník: Agrosience ve spolupráci s Musejním spolkem královského města Rakovníka a okresu rakovnického a Muzeem T.G.M. Rakovník, 2010. , s. 17-27.

1628. V letech 1661-1666, kdy byl opatem Kryštof Tengler, dochází k přestavbě původního kostela. K dalším změnám docházelo za doby, kdy byl plaským opatem Ondřej Trojer, který si do Plas pozval arcibiskupského architekta Jeana Baptistu Matheye, který měl za úkol nesoustředit se jen na jednotlivé budovy, ale měl zohlednit celý komplex areálu, promyšlené rozmístění budov i jejich podobu. V 17. století vzniká v Plasích i nová prelatura, kde bydleli představení kláštera-opati. Chodbu a reprezentační sál v této budově vyzdobil svými freskami Jan Kryštof Liška.¹⁰

Největší přestavby však ještě přišly, a to na počátku 18. století, kdy se opatem kláštera stal Evžen Tyttl, který pozval do Plas významného architekta Jana Blažeje Santiniho Aichela. Santini, který často pracoval pro řeholní řády, stál za postavením velkolepé konventní budovy, která se konala v letech 1711-1740, a která nebyla jako většina Santiniho budov, které navrhoval pro cisterciáky v Sedlci u Kutné hory nebo u benediktinů v Kladrubech, ve stylu barokní gotiky, ale předčila všechny tehdejší očekávání a představy. Monumentální architekturu konventu doplňoval dokonale zvládnutý vodní systém stavby, který byl důležitý kvůli bažinaté půdě v meandru řeky Střely. Dále měl být vedle konventu vystavený chrám se třemi kopulemi, který měl velikostně odpovídat konventu, k této stavbě ale nikdy nedošlo. Santini bohužel nestihl konvent dostavět, a proto se toho po jeho smrti chopil Kilián Ignác Dientzenhoffer. Dalšími objekty, které se začaly opravovat, byly hospodářské dvory. To, že byly dvory pro cisterciáky důležité, dokazovalo i to, že velké množství z nich projektoval sám Santini.¹¹

Santini ale nebyl jediným věhlasným umělcem, který v této době pracoval na úpravách kláštera. Za krásnými freskami a obrazy totiž stáli věhlasní malíři Jakub Antonín Pink, František Antonín Müller a Josef Kramolín, také lze v kostele dodnes nalézt díla Petra Brandla.¹²

2.2 Josef II. a náboženský fond

Velká změna nastala, až když se císařem Svaté říše římské stal syn Marie Terezie

¹⁰ [online]. Dostupné z: <https://www.klaster-plasy.eu/cs/o-klasteru/historie>

¹¹ [online]. Dostupné z: <https://www.klaster-plasy.eu/cs/o-klasteru/historie>

¹² [online]. Dostupné z: <https://www.klaster-plasy.eu/cs/o-klasteru/historie>

Josef II., který byl velkým zastáncem osvícenství a reforem. Jedna z jeho reforem se také týkala náboženství. Hlavním cílem této reformy bylo zrušení klášterů a založení tzv. Náboženského fondu, který měl pomoci k financování přeměny církevní správy. Z peněz Náboženské matice se začaly budovat nové farnosti. V Čechách jich bylo vystaveno okolo 250, fary se stavěly v každé vesnici, která měla více než 700 obyvatel a byly situovány tak, aby je lidé měly maximálně hodinu chůze od obce. Josefínská reforma se týkala i kláštera Plasy, proto byl klášter po doručení císařského dekretu ze dne 9. listopadu 1785 zrušen. Jako důvod rušení klášterů uvedl císař Josef II., že klášter je málo produktivní a málo zdaněný, je příliš nákladné provozování kláštera, a že celibát odporuje lidské přirozenosti, a množství svátků omezuje píli a snaživost obyvatelstva. Zrušení kláštera Plasy velmi ovlivnilo celé fungování cisterciáckého řádu v Čechách, protože právě zdejší opati prováděli vizitace ostatních klášterů v zemi. Majetek, nyní už zrušeného kláštera spadl pod Náboženský fond, který ho také spravoval.¹³

Řeholníci z kláštera mohli odejít buď do jiného kláštera, kde se ale museli přizpůsobit novému režimu, který Josef II. nastolil, který byl velmi odlišný od zásad cisterciáckého řádu, protože museli slíbit věrnost státu a v podstatě fungovali jako součást veřejné správy. „*Byla např. zakázána klauzura, chudoba, řeholní oděv, chórová modlitba, procesí a bohoslužby mimo kostely, zrušena řada svátků.*“ Druhou možností pro mnichy bylo stát se duchovním správcem ve farnostech, u armády, vyučovat ve školách nebo se stát pečovatelem v nemocnicích nebo starobincích, jiné aktivity nemohli řeholníci vykonávat.¹⁴

Toto období bylo charakteristické tím, že se majetek udržoval v provizorním chodu s malou starostlivostí o stav budov a jedinou snahou bylo alespoň zachovat hospodářskou činnost, která by zaručovala nějaké příjmy na financování činnosti fondu. Po smrti císaře Josefa II. sice ještě učinil poslední opat Celestin Werner několik pokusů o vrácení kláštera, ale žádný z nich se neseťkal s úspěchem. Situace se zhoršila v období napoleonských válek, kdy bylo zapotřebí peněz, a proto se i na panství Plasy drancovalo z podstaty. Měděné desky ze střechy Mariánské Týnice se použily na pivovarské kotle, budova sama byla skoro rozebrána na jiné stavby, stejně tak jako hrad Krašov. Další

¹³ BĚLINA Pavel a kol., *Dějiny koruny České II.*

¹⁴ <http://www.klastervyssibrod.cz/Historie/Sekularizace-na-konci-18-stoleti-a-nasledne-statni-cirkevnictvi>

škody způsobily opakované průchody vojsk. Proto bylo v roce 1825 rozhodnuto o prodeji tohoto panství. Je však zajímavé, že se během období od roku 1775 do roku 1826 zvýšil počet budov z 15 na 63 a počet obyvatel ze 145 na 747. Tento rozvoj obce však byl povětšinou podstatně méně závislý na vývoji na plaském panství.¹⁵

2.3 Klášter Plasy za Metternichů

V roce 1825 byla vypsána veřejná dražba na klášter Plasy. Dodnes přesně nevíme, kolik zájemců se do dražby přihlásilo. Klášter však roku 1826 koupil druhý nejvýznamnější muž Evropy kancléř Klemens Václav Lothar Metternich za 1 100 050 zlatých. *„Kancléř koupil klášter Plasy hlavně kvůli velikosti pozemků, panství totiž bylo zakoupeno v téměř stejné rozloze, jaká byla za cisterciáků. Jedinou výjimku tvořily dvůr Kalec, který Náboženský fond prodal manětínskému dominiu a dvůr Loubí, který byl prodán Kounicům. K panství patřilo město Kralovice, 16 dvorů, domy v Plzni, Praze a Rakovníku, proboštství v České Lípě, Mariánské Týnici a dalších 55 vesnic. Na panství bylo celkem 27 888 ha půdy. Dále se jednalo o 18 dolů, továrnu na šindelové hřebíky a parkety, lihovar, cihelnu, pilu, pivovar a železárnu a v neposlední řadě o 11 kostelů a 8 far.“*¹⁶

Za kancléře Metternicha a jeho dětí začínaly Plasy opět vzkvétat a staly se sociálním, kulturním, ale i průmyslovým centrem. Vznikla zde huť na slévání litiny, jejíž výrobky jsou k vidění v Plasích a okolí, také byla obnovena výroba piva. Velkým přínosem pro Plasy byl také velký zájem rodiny Metternichů o kulturu. Díky ní se zde vystřídala spousta známých osobností, jako Bedřich Smetana.¹⁷

V tomto období také dochází k velkým přestavbám hlavních budov. Z prelatury se postupem času stává zámek, ve kterém rodina přebývala při svém pobytu na panství. Konvent se přeměnil na služební byty, školu a skladovací prostory. A v neposlední řadě také došlo k přestavbě kostela, z kterého se podle návrhu architekta Josefa Ondřeje Krannera, na jaře roku 1827, začala tvořit knížecí hrobka, kde byly uloženy pozůstatky členů rodiny Metternichů. Velkostatek Plasy, který měl sídlo v areálu bývalého kláštera,

¹⁵ MRKVIČKA František, *Plasy minulost a stavební památky*, Stráž Plzeň, 1968, s. 25.

¹⁶ STEINBACHOVÁ Věra, *Velkostatek Plasy 1565-1945*, Inventáře SOA Plzeň, 1972, s. 3.

¹⁷ [online]. Dostupné z: <https://www.klaster-plasy.eu/cs/o-klasteru/historie>

spravovala rodina Metternichů prostřednictvím svých úředníků z tzv. Ústřední správy, která však často měnila název i sídlo. Střídavě sídlila v Kynžvartu, Plasích i ve Vídni. Vedle velkostatku Plasy pod ní patřil i velkostatek Lázně Kynžvart a porýnský velkostatek Johannisberg. Ústřední správa zanikla v roce 1945 převzetím velkostatků Lázně Kynžvart a Plasy pod národní správu na základě zákona prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. ze dne 21. července 1945, kterým byl vyvlastněn veškerý majetek Metternichů na území Československa.¹⁸

¹⁸ BYSTRICKÝ Vladimír, *Inventáře SOA Plzeň, Ústřední správa Metternich, 1961, s. 1-2.*

3. Metternichové

Rod Metternichů vznikl s největší pravděpodobností z větví rodu Hemerichů, které sídlily v kolínském arcibiskupství. Mezi vesnice, které Hemerichům patřily, byla i vesnička zvaná Metternich, která se nacházela na hranicích Německa a Francie, nedaleko města Koblenz. Ve 13. století se rod Hemerichů rozhodl, že jako své jméno budou používat název vsi a hradu Metternich. Jméno Metternich se však pravidelně začalo objevovat až od roku 1400, a to s koupí vsi Zievel u města Lessenichu, kterou provedl Karel I. Metternich. V této době, začali Metternichové používat predikát Metternich von Zievel.¹⁹ Ten se ale objevil ve velké řadě jmen a díky produktivitě rodu docházelo postupně k rozpadu na menší pobočné větve, které existovaly paralelně vedle sebe. Těchto větví se během let vyskytlo až 11²⁰: „*Metternich-Niederberg, Metternich-Schweppenburg, Metternich-Zievel, Metternich-Heddesdorf, Metternich-Rodesdorf, Metternich-Bourscheid, Metternich-Befutein, Metternich-Heistert, Metternich-Chursdorf, Metternich-Mullenark, Metternich-Winneburg.*“²¹

Tato bakalářská práce se však díky svému tématu bude zabývat jen poslední větví, jejíž potomek roku 1826 koupil klášter Plasy. Tato větev, které se původně říkalo vettelhovenská se od hlavní linie oddělila až roku 1427 a v roce 1616 po zisku hradu Winneburg změnila své jméno na Metternich-Winneburg. Tento rod měl asi 19 vrcholných představitelů a vymřel až roku 1992.

Rod Metternich-Winneburg patřil mezi velmi známé rody, protože jeho členové již od počátků zastávali významné pozice, a to jak v církvi, tak v diplomacii. Na přelomu 16. a 17. století byl váženým členem rodu Lothar (1588-1623), který byl jmenován arcibiskupem a kurfiřtem trevírským. Díky němu byl také rod velmi dobře finančně zabezpečen, protože získal v roce 1616 hrad Winneburg-Beilstein a členové rodu se proto dostali do řádu vyšší šlechty, do stavu svobodných pánů a stavu říšských hrabat. V první polovině 17. století se rod znovu finančně rozrostl vzhledem k získání celého dědictví po vymřelém rodu Winneburgů, ale také díky svatbě Viléma Metternicha s Annou

¹⁹ KAHUDA Jan, *Kancléř Metternich a Plasy ve světle soudobých dokumentů*, Plasy, 2009 s.7.

²⁰ Tamtéž, s. 8.

²¹ Tamtéž, s. 8.

Eleonorou Brömserovou, kdy Metternichové získaly rozsáhlé dědictví tohoto rodu. Období rozmachu však netrvalo příliš dlouho, protože za vlády krále Ludvíka XIV. došlo ke konfiskování některého majetku Metternichů. Koncem 17. století nastal velký ekonomický úpadek rodu, především kvůli velkým finančním investicím a značnému poničení porýnských statků. O obnovu slávy rodu se pokusil na počátku 18. století František Jiří Metternich, kterému se to také z části podařilo, protože se prosadil v politice jako diplomat v císařských službách. Po úspěšném diplomatickém zastupování císaře v Mohuči, Kolíně a Trevíru ho císař roku 1791 jmenoval vyslancem v Bruselu, kde sice nedocílil moc velkých úspěchů při ochraně císařských zájmů v Nizozemí, ale pokračoval v rodové tradici jako platformě pro „tvorbu státních úředníků“. V období francouzské revoluce přišel rod Metternichů o většinu majetku na levém břehu Rýna, hlavně o výnosné panství Winneburg-Beilstein. Ztrátu tohoto majetku kompenzovali Metternichové získáním nových statků, kterými byly například Ochsenhausen v Bádensku, Johannisberg v Hessensku a později i koupí panství Plasy v Čechách.²²

Klemens Wenzel Nepomuk Lothar Metternich (1773–1859)

V první polovině 19. století díky Klemensi Metternichovi došlo k nejlepšímu postavení rodu za celou jeho historii. Klemens se narodil v roce 1773 hraběti Františku Jiřímu a jeho manželce Marii Beatrix von Kageneck. Již od malička byl Klemens velmi všímavý, inteligentní a měl dobrou paměť. O tom svědčí i jeho studium na právnické fakultě ve Štrasburku, která ho měla připravit na jeho diplomatickou kariéru. Jeho kariéra byla sice ulehčena otcovou aktivitou v politice, ale i přesto se zjistilo, že Klemens měl pro diplomacii velké nadání. Mezi další Klemensovy záliby patřila i přírodověda, chemie a medicína. V roce 1790 z politických důvodů opustil školu ve Štrasburku a pokračoval se studiem v Mohuči, kde se zaměřil hlavně na své přírodovědné zájmy, zde si přírodovědu zamiloval tak, že přemýšlel o tom, zda má pokračovat ve šlépějích svého otce a zabývat se diplomacií nebo se věnovat i nadále přírodovědným oborům.

V roce 1792 následoval Klemens svého otce do Bruselu, kde měl získat své první diplomatické zkušenosti a pozorovat svého otce při diplomatických krocích. V Bruselu

²²KAHUDA Jan, *Kancléř Metternich a Plasy ve světle soudobých dokumentů*, Plasy, 2009, s. 10.

se tak osvědčil, že roku 1794 získal svůj první samostatný diplomatický úkol, díky kterému se poprvé podíval do Anglie.²³

V roce 1795 se poprvé oženil s bohatou moravskou šlechtičnou Eleonorou Kounicovou, která byla dcerou knížete Arnošta Kryštofa Kounice a vnučkou bývalého kancléře, knížete Václava Antonína a dědičkou velkého majetku na Jižní Moravě.²⁴

„Jeho prvním diplomatickým postem se stalo v letech 1797-1799 předsednictví delegace vestfálského hraběcího kolegia na mírovém kongresu v Rastattu, který řešil mimo jiné i otázky mediatizace, tzn. postupnou právní integraci říše do společného státu.“²⁵ Jelikož se ve svém prvním diplomatickém postu osvědčil, byl mu v roce 1801 svěřen důležitější post císařského vyslance na saském dvoře v Drážďanech. Po této zkušenosti, šla jeho kariéra velmi rychle nahoru. Nejdříve získal post u pruského dvora v Berlíně, poté mu bylo svěřeno místo císařského vyslance v Paříži, které během napoleonských válek bylo jedno z nejvýznamnějších postů. Ve všech svých postech si vedl velmi dobře, proto ho také v roce 1809 jmenoval císař František I. ministrem zahraničních věcí.²⁶

Vrcholem Klemensovy diplomatické kariéry byl Vídeňský kongres zasedající od října 1814 do června 1815. Už jen fakt, že kongres, který se měl zaměřit na další uspořádání Evropy, se konal ve Vídni, svědčí o vysokém postavení jak Rakouska, tak Metternicha. Největším důkazem o velkém vlivu Metternicha v rakouské politice, bylo jeho jmenování na rakouského kancléře, na pozici, která nebyla od roku 1794 obsazena.²⁷

V roce 1826 ale dochází k určitému oslabení jeho moci v rakouské politice, a to hlavně z toho důvodu, že byl na post státního a konferenčního ministra jmenován hrabě František Kolovrat, který nebyl zastáncem názorů Klemense Metternicha. Po smrti císaře Františka I. byla jeho moc oslabena ještě více, protože se na trůn dostal jeho syn Ferdinand I., za kterého vládla státní konference v čele s arcivévodou Josefem a za rozhodujícího vlivu ministra Kolovrata. V březnu 1848 se vyostřil rozpor mezi metternišským zpátečnictvím a pokrokovými silami a ve Vídni propuklo povstání, při

²³ KAHUDA Jan, *Kancléř Metternich a Plasy ve světle soudobých dokumentů*, Plasy, 2009, s. 12-16.

²⁴ Tamtéž, s. 16.

²⁵ Tamtéž, s. 16.

²⁶ Tamtéž, s. 16-18.

²⁷ Tamtéž, s. 18.

němž bylo do studentů a dělníků stříleno, a městské gardy daly dvoru dvouhodinové ultimátum k odvolání vojska i Metternicha, který krveprolití zavinil. Metternich sice navrhl, aby byly „pouliční kravály“ zlikvidovány ozbrojenou mocí, dvůr s tím však nesouhlasil a chladně doporučil Metternichovi útěk, poněvadž mu není možno zajistit bezpečnost. To byl definitivní konec jeho politické kariéry. Metternich byl dokonce nucen dočasně emigrovat do Anglie, odkud se v roce 1851 vrátil, dostal penzi, ale žil již jen jako soukromá osoba na svých panstvích.²⁸

Jedním z panství, které Klemens Metternich navštěvoval, byl mimo jiné i klášter Plasy, který si kníže Metternich koupil v roce 1827 ve veřejné dražbě. Kupní smlouva na plaské panství náležející náboženskému fondu byla dne 30. ledna roku 1826 projednána a na základě dekretu dvorské komise pro prodej státního majetku v Království českém 4. července následujícího roku uzavřena. Smlouvu podepsali na jedné straně nejvyšší purkrabí Království českého hrabě Chotek a na druhé straně ředitel ústřední metternišské kanceláře ve Vídni Josef Dostál. Součástí panství byly rovněž dvory Bělá, Kaceřov, Krašov, budovy bývalého kláštera a probošství Mariánská Týnice. Cena za transakci byla stanovena na 1 100 050 zlatých konvenční měny, které byly zaplacený ve třech splátkách (do 16. února 1826 bylo složeno 400 050 zlatých, do 3. listopadu 1826 dalších 140 000 zlatých a konečně do 31. března 1827 zbytek ve výši 560 000 zlatých.). Majetek byl předán bez dluhů, nový vlastník se však zavázal respektovat některé závazky, které byly na panství Plasy evidovány. Jednalo se zejména o stanovení platu a naturálních dávek farářům v Plasích, Žebnici, Potvorově, Kralovicích, Kozojedech, Plané, Oboře a Bělé, učitelům v Plasích, Kralovicích, Žebnici, Potvorově, Kozojedech, Plané, Oboře a Bělé, podpora plaské školy, plzeňského františkánského kláštera a chudinského ústavu. Ke dni 1. listopadu 1825 mohl kancléř Metternich užívat výnosů panství a od téhož data vykonávat i patronátní právo na svěřeném území.²⁹

Ještě před uzavřením kupní smlouvy navštívil kníže Plasy a prohlédl si klášter a jeho okolí. Dne 19. července o tom psal své sestře Leontině dopis, ve kterém jí sděloval svoje první dojmy. Hodnotil klášter jako seskupení budov, které nikdy nevytvoří příjemný celek – bylo by lepší, kdyby bylo zachováno jejich původní určení.

²⁸ MRKVIČKA František, *Plasy minulost a stavební památky*, Stráž Plzeň, 1968, s. 30.

²⁹ KAHUDA Jan, *Kancléř Metternich a Plasy ve světle soudobých dokumentů*, Plasy, 2009, s. 27-28.

Z nádherného kláštera nebude nikdy příjemné obydlí, protože potřeby světa jsou jiné než ty, které měli mnichové, a čím více byl klášter klášteřem, tím méně byl zámkem a nemohl se jím stát. Ale hlavním záměrem Klemense Metternicha nebylo udělat z kláštera krásné obydlí, ale využít klášter a jeho okolí průmyslově. Okolí bylo různorodé, a co viděl, bylo opravdu příjemné. Plasy ležely v širokém údolí, kterým protékala malá říčka, bylo vidět především louky. Nejpozoruhodnější byly lesy, které se vyznačovaly krásou a stejně tak péčí.³⁰

Při příležitosti této návštěvy rozhodl kníže o tom, že v kryptě zdejšího kostela sv. Václava bude zřízena hrobka rodiny Metternichů a budou sem přemístěny tělesné pozůstatky všech jejích bývalých členů. Kostel, který byl vybudován už ve středověku, byl v 17. století barokně přestavěn a po zrušení kláštera sloužil jako hřbitovní kostel. Již na jaře 1827 byl upraven architektem Janem Krannerem ke svému novému účelu a ve dnech 11. a 12. srpna 1828 byl slavnostně vysvěcen zástupcem pražského arcibiskupa Chlumčanského sufragánem Františkem Pištěkem. Jednalo se o významnou církevní a společenskou slavnost, která byla dlouhodobě a pečlivě připravována. Při této příležitosti vydal papež Lev XII. breve, kterým udělil plnomocné odpustky, které se udělovaly každoročně v časovém rozsahu 10 dnů. Součástí slavnosti bylo i uložení ostatků mučednice sv. Valentiny darovaných papežem Klemensi Metternichovi. Pro tuto událost složil tepelský kanovník a profesor plzeňského gymnázia Vojtěch Sedláček oslavnou báseň v české i německé verzi. Do hrobky bylo postupně uloženo 21 členů rodu Metternichů.³¹

Kníže Metternich také u příležitosti převzetí plaského panství rozhodl o přemístění rodinného archivu do zámecké knihovny v objektu bývalé prelatury. Šlo o mimořádně bohatý soubor, který obsahoval archiválie týkající se rodu Metternichů od středověkých počátků až do 19. století. Jeho základem byl listinný archiv obsahující privilegia a další listiny rodu Metternichů a torza archivů dalších rodů z oblasti středního Porýní. Až do roku 1794 byl archiv uložen v metternišském paláci v Koblenzi a při útěku před napoleonskými vojsky byl převezen do jejich zámku Ochsenhausen v dnešním

³⁰ KAHUDA Jan, *Kancléř Metternich a Plasy ve světle soudobých dokumentů*, Plasy, 2009, s. 29-30.

³¹ Tamtéž, s. 41-42.

Bádensku a od počátku 30. let 19. století až do roku 1953 byl umístěn právě v bývalé knihovně zámku v Plasích. V současné době je uložen v Národním archivu v Praze.³²

Po koupi panství Plasy knížetem Metternichem v roce 1826 hned začali jeho úředníci zavádět úsporná opatření, která měla vést k zeštíhlení nákladů a zefektivnění hospodaření panství, která se dotkla i pivovaru. Měl se zvýšit výstav piva a byla zavedena úspornější technologie jeho výroby, což vedlo ke snížení stupňovitosti piva. Nově také dostávali plat a deputát pouze bednář a sládek a ten měl ze svého platu platit ostatní zaměstnance. To pro sládky nebylo příliš výhodné, protože na něj zbývalo méně peněz než původně. Získal ale větší pravomoci, aby mohl úsporou nákladů nebo zvýšením výstavu dosáhnout vyšší ziskovosti a tím i větší odměnu pro sebe. Tehdejší sládek Anton Korbel se s touto změnou smířil a za těchto podmínek vedl pivovar až do své smrti v roce 1837. Po něm nastoupil na místo sládky Mathias Swoboda z Prahy v podstatě za stejných podmínek, ale kromě toho dostal za úkol do dvou let zvýšit roční příjmy pivovaru o 2-3 tisíce zlatých vídeňské měny. Ten ale již v roce 1838 hlásil nadřízenému úřadu, že vyměřený plat a deputát jemu a jeho lidem nestačí a požadoval změnu podmínek. Jeho žádosti však vyhověno nebylo, a naopak mu sám kníže Metternich ke konci roku 1839 vypověděl smlouvu, protože nedokázal zvýšit příjmy a zisk pivovaru. Výběru dalšího sládky se věnovala velká pozornost a zapojil se do něj i sám kníže Metternich. Z několika uchazečů byl vybrán Ignaz Stenzl ze Stříbra, který úspěšně vedl pivovar až do své smrti v roce 1851. Fungování pivovaru a osoba samotného sládky byly pro knížete i jeho úředníky v té době velmi důležité, protože pivovar zajišťoval pro panství slušné zisky od 10 do 17 tisíc zlatých a rentabilita k nákladům dosahovala od 40 do 50 %. V té době existovalo tzv. propinační právo, které určovalo výrobní i prodejní monopol pivovaru v obvodu jejich dominia a nebyl tak vystaven větší konkurenci. V obvodu plaského pivovaru bylo v té době asi padesát hostinců a ty odebíraly od pivovaru v průměru asi tisíc sudů piva ročně. Poddaní však neměli povinnost v místních hostincích pivo kupovat, ale pro svoji potřebu ho mohli nakoupit v blízkých hostincích za hranicemi plaského dominia. V té době ale bylo obvyklé, že úředníci jednotlivých dominií spolu ceny piva konzultovali a podle situace upravovali. Při nástupu nového sládky se s ním sepisoval podrobný protokol, kde byla vyjmenována veškerá jeho práva a povinnosti, u Ignaze

³² KAHUDA Jan, *Kancléř Metternich a Plasy ve světle soudobých dokumentů*, Plasy, 2009, s. 51.

Stenzla to bylo 21 bodů a sládek musel mimo jiné sloužit kauci 3 tisíce zlatých výmarských marek, což byla v té době značná suma a sládkové měli často problémy peníze na kauci shromáždit. Za knížete Klemense Václava Metternicha se na místě sládka objevil ještě Anton Köhler v roce 1852, ale ten již v roce 1854 dostal výpověď pro špatnou kvalitu vyráběného piva. Po něm byl vybrán z 27 uchazečů Karl Anzenbacher z pivovaru v Liblíně, který stál v čele plaského pivovaru dlouhých 38 let až do své smrti v roce 1892.³³

Po roce 1848 došlo k uvolnění vztahů mezi pivovarem a hostinskými, i když stále ještě platilo propinační právo a zároveň docházelo k pomalé modernizaci pivovaru. Ke zrušení propinačního práva došlo až v roce 1869 a to podnítilo vznik nových pivovarů v celých Čechách. Také pivovar v Plasích byl důkladně přestavěn podle plánů známého stavitele Gustava Nobacka. Od konce roku 1869 do konce století se výstav pivovaru zvýšil více než trojnásobně a stal se z něj moderní průmyslový podnik, který zásoboval pivem téměř celé severní Plzeňsko i přilehlé oblasti. Současně se změnil i způsob výroby, skladování a distribuce piva.³⁴

Poté, co koupil kníže Klemens klášter Plasy, začaly se Plasy průmyslově a ekonomicky rozvíjet. Důkazem toho je i to, že v letech 1827–1829 byla v Plasích zřízena železná huť, která se specializovala zejména na výrobu litiny (užitkové, umělecké a funerální). Ve své době dosáhla velmi dobrých výsledků. Dne 1. ledna 1872 si knížecí huť pronajal na 50 let občan z Rokycan Gustav Haas s tím, že bude ročně platit nájem, postupně se zvyšující, nejprve 5 tisíc, později 6 tisíc a konečně 8 tis. zlatých. Nájemce převzal většinu zdejších dělníků, ale ti se museli vystěhovat z konventu a prozatím se museli stěsnat v objektech hutí.³⁵ Železářská huť ale nebyla po pronajmutí dlouho otevřena. Jedním důvodem bylo to, že huť byla nerentabilní a druhým důvodem bylo to, že budovy huti byly při povodni v květnu 1872 značně poškozeny.³⁶ Výrobky železáren jsou i dnes k vidění na několika místech v Plasích, je to například litinová kašna, kandelábry a lucerny, domovní čísla na některých budovách, náhrobky a kříže, výzdoba

³³ MÍRKA Jakub, *Západočeské archivy 2017*, Státní oblastní archiv v Plzni, s. 20-46.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Pamětní kniha Plaské fary 1836-1945, s. 183.

³⁶ [online]. Dostupné z: <http://www.plasy.cz/mesto/pamatky/vystavni-sin-plaske-litiny/>, KAHUDA Jan, *Kancléř Metternich a Plasy ve světle soudobých dokumentů*, Plasy, 2009, s. 10.

metternichovské hrobky, a kromě toho je v budově bývalé huti v současné době výstavní síň plaské litiny. Také na zámku Metternichů v Kynžvartu jsou četné jejich výrobky, například fontána na nádvoří, socha Diany pod zámek, přenosné lavičky i technické objekty jako vyhlídkový pavilón u Lesní kaple, mříž uzavírající čestný dvůr, zábradlí mostků apod.³⁷

V roce 1850 se v Čechách objevily funkce starostů a členů obecních rad či zastupitelstev. V témže roce byly také prvně vypsány volby obecních výborů a starostů v Plasích. Plaští obyvatelé požádali kancléře Metternicha, aby se stal starostou i přesto, že byl zrovna v Anglii. Klemens von Metternich byl z návrhu obyvatel nadšen, jelikož ale kancléř neměl trvalé bydliště v Plasích, musely být vypsány nové volby, při kterých se fakticky stal prvním starostou Matyáš Hölzel, který vedl úřad až do roku 1957.³⁸

Kníže Klemens Václav Lothar von Metternich-Winneburg zemřel 11. června 1859 ve věku 86 let. Jeho tělesná schránka byla převezena z Vídně do Plas 16. června a 17. června se zde konal pohřeb. Pohřbu se zúčastnili členové rodiny kníže Richard von Metternich, jeho manželka Paulina, kníže Lothar von Metternich, hrabě Josef Zichy von Vasonykeo s manželkou Melanií rozenou Metternich, c. k. komoří kníže Windischgrätz, hrabě Černín, knížecí úředníci a služebníci, úředníci plzeňského krajského úřadu, okresních úřadů v Kralovicích a Manětíně, děkan Josef Streer, kaplan hrobky Karel Jirotko, několik dalších kněží a místní obyvatelstvo. Po zvonění, mši svaté a modlitbách bylo tělu požehnáno a rakev s ostatky byla uložena do hrobky vedle rakve jeho poslední manželky Melanie.³⁹

Kancléř Metternich byl za svůj život třikrát ženatý, se svou první ženou Eleonorou Kounicovou měl osm dětí, ale přežily ho pouze jeho dvě dcery Leontina s Hermínou. V jeho druhém manželství s Antoinettou baronkou von Beilstein se jim narodil syn Richard. Jeho třetí manželka Melánie Zichy – Ferraris mu porodila pět dětí. Do podvědomí ale nejvíce vstoupil Pavel. Klemens Metternich byl ale známý svým

³⁷ [online]. Dostupné z: <http://www.plasy.cz/mesto/pamatky/vystavni-sin-plaske-litiny/>

³⁸ SOUTNER, Oldřich a Petr HUBKA. *Plasy-osm a půl století v plaské kotlině*. Plzeň: Okresní státní archiv, 1996, s. 82-83.

³⁹ KAHUDA Jan, *Kancléř Metternich a Plasy ve světle soudobých dokumentů*, Plasy, 2009, s. 52-53.

záletnictvím, proto je možné, že měl i několik levobočků, ale hlásil se pouze k Marii-Clementine Bagration.⁴⁰

Richard Kliment Josef Metternich (1829-1895)

Richard jako nejstarší syn šel v otcových šlépějích a stal se císařským vyslancem v Paříži. Bohužel, ale nebyl schopen udržet vrcholné postavení rodu a došlo k jistému úpadku rodu, a to hlavně z toho důvodu, že si vytvořil velmi úzké vztahy s císařem Napoleonem III. a jeho manželkou Evženií, což se mu po pádu císařství vymstilo, protože musel ukončit svou diplomatickou kariéru.⁴¹

Po ukončení politické kariéry se přestěhoval do svých statků, kde se se svou manželkou a zároveň neteří Pavlínou věnoval svým největším zálibám divadlu a hudbě. Pavlína totiž patřila k velkým milovnicím hudby a kultury obecně.⁴² Projevovala velký zájem o přední skladatele té doby, jako byl například Richard Wagner nebo Bedřich Smetana, kterého dokonce pozvala na panství do Plas.⁴³ Dalším důkazem, že Richard a Pavlína byli velmi kulturně založeni, je také rozhodnutí Pavlíny, že v Plasích bude pořádat umělecké akce a divadelní představení. Prozatímní jeviště nechala postavit vedle jednoho z nárožních rondelů plaského konventu, v bývalé knihovně a zahájila přípravy na divadelní představení. Herce do her si Pavlína vybírala z pozvaných hostů nebo svých rodinných příslušníků. Do konce roku 1873 se uskutečnilo první představení. Byl na ně pozván i plzeňský divadelní kritik Jaroslav Schiebel, aby napsal do pražských a vídeňských novin příslušné referáty. Po návratu do Vídně zahájila Pavlína Metternichová přípravy pro vystavění stálého divadla. Slavnostní otevření divadla proběhlo při podzimních honech roku 1874. Od tohoto roku se zde pravidelně hrály německé, francouzské a od roku 1878 i české aktovky. Divadelní představení se střídala i s jinými kulturními představeními, byly sem například zvány kapely z Kaznějova, Nýřan a Plzně. Občas zde účinkoval i zpěvácký spolek Střela. Mezi nejlepší koncerty patřil například koncert tenoristy pražského Národního divadla Hanuše Laška nebo kvarteta z Prahy.⁴⁴

⁴⁰ KAHUDA Jan, *Kancléř Metternich a Plasy ve světle soudobých dokumentů*, Plasy, 2009, s. 36-37.

⁴¹ Tamtéž, s. 10.

⁴² Tamtéž, s. 11.

⁴³ KAHUDA Jan, *Kancléř Metternich a Plasy ve světle soudobých dokumentů*, Plasy, 2009, s. 10-11.

⁴⁴ SOUTNER, Oldřich a Petr HUBKA. *Plasy-osm a půl století v plaské kotlině*. Plzeň: Okresní státní archiv, 1996, s. 92-93.

Kvarteto se jmenovalo Bergrovo kvarteto a vystoupení neslo název „Slavnostní koncert na počest Její Jasnosti paní kněžny Pavlíny Metternichové.“ Koncert se konal roku 1893 v zámeckém sále, který je poměrně malý, tudíž k jeho zaplnění stačilo pozvat šlechtice, myslivce, úředníky a učitele. Kvarteto, které se skládalo z Karla Hoffmanna – 1. housle, Josefa Suka 2. housle, Oskara Nedbala – viola a Otty Bergera – violoncello, zahrálo postupně skladby Beethovena, Dvořáka a Mozarta. Po krátké přestávce bylo na přání kněžny zahráno dílo Bedřicha Smetany „Z mého života“. Provedení této skladby v podání Bergerova kvarteta bylo tak krásné, až kněžnu Pavlínu dohnalo k slzám. Když to uviděli zbylí diváci, odměnili kvarteto neutichajícím potleskem a voláním slávy umělcům.⁴⁵ Sama kněžna byla tak nadšena, že jim zajistila svým vlivem vystoupení ve Vídni za účasti Brahmsa, Brucknera, Hanslicka a tzv. vyšších kruhů. Mimořádný úspěch otevřel pak Bergrovo kvartetu cestu do světa.⁴⁶

Dalším velkým zážitkem bylo v únoru roku 1894 pozvání celé operní společnosti Švandovi, aby zahrála Smetanovu operu „Hubička“. Tímto operním vystoupením se však uzavřela aktivní léta plaského divadla, protože 27. srpna téhož roku vyhořel konvent.⁴⁷ Archiv i divadlo se sice obešly bez větších škod, ale všichni obyvatelé konventu museli své byty opustit a přesídlit do hostinců a po svolení knížete i do prelatury. Také ve škole bylo přerušeno vyučování až do 1. října. Při hašení se zranili tři hasiči z Plzně. Naštěstí byla budova pojištěna na 120 tisíc zlatých, později pojišťovna vyplatila náhradu 85 tisíc zlatých za škody na budově a 20 tisíc zlatých za škodu na sladu a obilí. Škoda se však odhadovala na 150 tisíc zlatých, a to kromě škod utrpěných jednotlivci.⁴⁸ Konvent byl sice opraven, ale Richard a Pavlína přeložili sídlo divadla do Vídně. Po převzetí plaského panství jinou větví Metternichů zaniklo divadlo úplně. Po převratu roku 1918 se zde konala už jen představení místních ochotníků nebo ochotníků, kteří přijížděli z Plzně.⁴⁹

⁴⁵ SOUTNER, Oldřich a Petr HUBKA. *Plasy-osm a půl století v plaské kotlině: 1145-1995: čtení o přírodě, památkách, lidech a událostech od dávných dob k současnosti*. Plzeň: Státní okresní archiv, 1997, s. 90-91.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ SOUTNER, Oldřich a Petr HUBKA. *Plasy-osm a půl století v plaské kotlině*. Plzeň: Okresní státní archiv, 1996, s. 93.

⁴⁸ SOUTNER, Oldřich a Petr HUBKA. *Plasy-osm a půl století v plaské kotlině: 1145-1995: čtení o přírodě, památkách, lidech a událostech od dávných dob k současnosti*. Plzeň: Státní okresní archiv, 1997, s. 91-93.

⁴⁹ SOUTNER, Oldřich a Petr HUBKA. *Plasy-osm a půl století v plaské kotlině*. Plzeň: Okresní státní archiv, 1996, s.93.

Kulturní akce a divadelní představení zde nepořádala jen knížecí rodina, ale také zpěvácký spolek, který pořádal několik koncertů na počest knížete Richarda Metternicha a jeho rodiny. Jedním z nich byl pěvecko – hudební koncert, který se konal v neděli 15. prosince 1889. Událost měla být také jako poděkování knížeti a jeho choti za velkou podporu zpěváckého spolku Střela. Kníže byl velmi potěšen, že byl pozván na takovou událost a s radostí ho přijal, na koncert dorazil se svou manželkou a se svými hosty. Panstvu se koncert tak líbil, že vyčkalo až do konce programu a po skončení si nejlepší číslo „Tajná láska nestálá“ nechalo zahrát znovu.⁵⁰ Podpora zpěváckého spolku knížetem pokračovala i nadále, také díky ní mohla Střela roku 1899 oslavit již své pětadvacáté výročí svého založení. Oslavy byly velkolepé a zahrnovaly také fotografování všech členů na tablo a vydání 20 kusů výročních desek na hudebniny s nápisem „Střela“ Plasy a symbolickou lyrou. Samotná oslava se konala 16. července 1899. Zahájena byla slavnostní bohoslužbou, při které byla přednesena Foestrova „Missa de Beata“. Následovalo valné shromáždění ve spolkové místnosti, kde byla přednesena zpráva k čtvrtstoletí činnosti, ve které bylo konstatováno, že za celkové trvání spolku bylo provedeno 53 samostatných koncertů a 594 různých výkonů, dále že měl 3 čestné, 22 výkonných a 32 přispívajících členů. Poté proběhl společný oběd v knížecím hostinci. Jako další byl na programu zahradní koncert a vše bylo završeno večerním plesem, který se konal opět v knížecím hostinci.⁵¹

Další takový koncert, který byl uspořádán na počest knížecí rodiny, byl uspořádán roku 1892. Princezna Klementina byla z tohoto nápadu, že koncert je na počest její rodiny tak unešená, že přistoupila na spoluúčinkování při koncertě a zahrála na piano. Její číslo a číslo pana A. Barthelma na cello měly největší úspěch.⁵²

Richard Metternich měl ale i jiné koníčky než jen kulturu a kulturní akce, mezi další jeho záliby patřil lov, díky kterému navštěvoval Plasy každé jaro a podzim. Ale ne pokaždé to byl jen tak ledajaký lov, například na podzim roku 1865 se kromě lovu hledal

⁵⁰ SOUTNER, Oldřich a Petr HUBKA. *Plasy-osm a půl století v plaské kotlině*. Plzeň: Státní okresní archiv, 2000, s. 63.

⁵¹ [online]. Dostupné z: http://www.inventare.cz/pdf/soap-ps/soap-ps_ap0146_00825_zpevaci-strela-plasy.pdf, s. 4-5.

⁵² SOUTNER, Oldřich a Petr HUBKA. *Plasy - osm a půl století v plaské kotlině*. Plzeň: Státní okresní archiv, 2000, s. 68.

v konventu poklad. Za knížetem totiž přijela nějaká paní Markéta Rozmarová a vylíčila mu, že od svého děda Martina Sinkuleho, který zde v minulosti sloužil u Plaského preláta, ví, že je v konventu ukrytý poklad. Na základě toho se kopal až do hloubky šesti stop v několika přízemních místnostech, ale nic nebylo nalezeno. Potom se přihlásil ještě jakýsi starý nádeník Matěj Hour, který určil jiná místa, ale ani tam se nic nenašlo. Někteří lidé také tvrdili, že o pokladu musí vědět děkan, ale ten, když se to dozvěděl, prohlásil, že v konventu skutečně veliký poklad je ukrytý, ale že to je konvent sám.⁵³

Jeden z honů, který byl něčím výjimečný, byl také ten, který se konal na jaře roku 1893. Kníže Richard Metternich totiž kromě honu na tetřevy rozhodl také o tom, že se měla dostavět věž u panského dvora. Tato věž shořela až po zděnou část spolu s objektem stájí už při požáru v srpnu 1866 a při tom se pádem poškodily i zvony. Na opravu byla uspořádána sbírka a z jejího výtěžku byly opraveny pouze zvony, a to až v roce 1884 a věž byla opravena jen provizorně. Nyní v roce 1893 zpracoval architekt Jan Risey z Plzně návrh a samotné provedení zajistil knížecí správce pily Jan Holubář. O dostavbu věže se významně zasloužil svojí přímluvou tehdejší ředitel panství a lesmistr Josef Holeček.⁵⁴

Kníže Metternich také velmi rád přiváděl do Plas své vznešené hosty. Významnou návštěvou byl v roce 1872 kardinál kníže Bedřich Schwarzenberg, arcibiskup pražský, kterého v sobotu 13. července ve večerních hodinách přivítali duchovní i úředníci před prelaturou. Arcibiskup se v průvodu s hudbou hned odebral do chrámu Páně, kde vykonal modlitbu a dostal požehnání od místního faráře. Potom se odebral do prelatury, kde přenocoval.⁵⁵

Ale asi nejvznešenější návštěvou v Plasích byl roku 1874 anglický princ Alfred, syn královny Viktorie, který sloužil jako kapitán v britském námořnictvu. Na jeho počest se v Plasích konaly několikadenní slavnosti. První den 19. října prince pozdravil dlouhý průvod horníků a hutníků v počtu asi 150, kteří s rozsvícenými kahany nejprve vytvořili písmeno A, a potom napochodovali před bývalou prelaturu a prince pozdravili hornickým pozdravem „Glück auf“. Po nich zahráli hudebníci mimo jiné i anglickou hymnu. Druhý den 20. října začala zábava na místní střelnici, která byla vyzdobená českými a

⁵³ Pamětní kniha plaské fary 1836-1945, s. 145.

⁵⁴ Tamtéž s. 255-257.

⁵⁵ Tamtéž s. 185.

anglickými prapory. První střílel princ Alfred a po něm hraběnka Pourtales a kněžna Metternich a po nich další hosté. Po skončení programu na střelnici se hosté vrátili ke knížecímu zámku, kde už je očekávalo velké shromáždění lidí. Před zámkem se objevil průvod včele s dudáky a houslisty a za nimi vyzdobené volské povozy, na nich slavnostně oblečené dívky a hoši na jednom volu i mužik převlečený za válečného invalidu. Před princem seskočili z vozů, jedna dívka ho pozdravila a všichni před ním tančili a zpívali. Za to jim princ poděkoval a spolu s ostatními knížecími hosty se odebral do zámku. V úterý 22. října pak všichni hosté z Plas odjeli. Pro všechny místní obyvatele to byl nezapomenutelný zážitek, obzvlášť pro dívku, která prince Alfreda pozdravila a dostala od něj 2 zlaté mince.⁵⁶

Bohužel se v Plasích objevily i nevyžádané návštěvy, jednou z nich bylo v roce 1866 pruské královské vojsko, které překročilo hranice rakouské říše a vtrhlo do Čech. Proběhla zde bitva u vsi Sadová, kterou díky modernějším zbraním a promyšlenějším taktikám boje vyhrála pruská armáda a na čas obsadila většinu Čech a Moravy. Dne 26. července o půl třetí odpoledne přitáhlo, pruské vojsko pod vedením pána von Honwald také do Plas. V bývalé prelatuře, kterou kdysi obývali opati a po roce 1826 kníže Metternich, obsadili důstojníci, zbytek se ubytoval v hostinci „Na knížecí“, v konventské nemocnici a v panském dvoře. Celé vojsko zde nebylo dlouhou dobu, odjelo již 27. července, ale další sem přicházeli, přenocovali a odcházeli. Někteří se chovali k obyvatelům Plas velmi hrubě. Teprve po uzavření míru 30. srpna si vojsko muselo hradit alespoň stravu, nocleh měli i nadále zadarmo.⁵⁷

V den odjezdu pruského vojska, 27. července, postihla obyvatele Plas zdrcující událost. Okolo osmé hodiny ranní se rozezvučel velký zvon ohlašující požár. Z neznámé příčiny vzplála levá strana konírny. I přes pohotové hašení požáru, se hasičům a vojákům pruské armády nepodařilo zachránit krytou věž s cibulovitou bání, která se nazývala Florian a ve které byly uloženy čtyři zvony, pro které se nenašlo místo v kostelní vížce. Dne 7. září bylo spáleniště pokryto provizorní stříškou. Na další opravy se však nedostalo a zvony, které byly poškozeny požárem, byly znovu přelity a zavěšeny až po osmnácti

⁵⁶ Pamětní kniha plaské fary 1836-1945, s. 187-188.

⁵⁷ SOUTNER, Oldřich a Petr HUBKA. *Plasy-osm a půl století v plaské kotlině: 1145-1995: čtení o přírodě, památkách, lidech a událostech od dávných dob k současnosti*. Plzeň: Státní okresní archiv, 1997, s. 80-81.

letech.⁵⁸ Dodnes se neví, co požár způsobilo, někteří obyvatelé si ale mysleli, že požár založili prušťí vojáci.

Jelikož kníže Metternich přebýval po většinu roku ve Vídni, často za něj museli důležité věci projednávat jeho zástupci. Stejně tomu bylo i v roce 1865, kdy jeho zástupce návladní Anton Reichenbuch řešil se zástupci obce zrušení patronátu knížete nad školou v Plasích, což by mělo za následek, že obce měly platit nájemné ze školních světnic a z bytů učitelů. Místní děkan se rozhořčil, protože v Plasích bývala mimo konvent škola, kterou páni rozbourali, a proto jsou povinni vystavět jinou, nebo tu současnou bezplatně provozovat. Návladní s tím nesouhlasil a chtěl předložit důkazy, že tomu tak bylo. Děkan našel ve starých matrikách, že bývalí učitelé nechávali křtít své děti na čísle 2, které je nyní v seznamu čísel uvedeno jako obrigkeitliche Baustelle, z čehož vyplývá, že škola byla mezi roky 1804–1807 zrušena a místnost pro školu a byt učitelů byla vykázána v konventu. Na to pan návladní napsal k c. k. úřadu do Kralovic, aby mu poslali doklady k této záležitosti. Z úřadu přišla zpráva, že tomu tak skutečně bylo, že v Plasích stará škola byla a místo ní se měla postavit nová, už byl i návrh a rozpočet nákladů, ale ten se nechal ležet a po dvou letech se změnila ceny staviva a byl by třeba nový rozpočet. Nakonec přišel z administrace c. k. státních statků návrh, aby se škola umístila do prázdných prostor konventu a nová stavba odpadla. To vše se odehrálo ještě v době, než kníže plaské panství koupil. Jak to s placením nájemného dopadlo se v kronice dále neuvedlo.⁵⁹

Porady ohledně školy se konaly v Plasích velmi často. Jedna z nich se konala na přelomu roku 1875, protože s přibývajícím počtem obyvatelstva v Plasích narůstal i počet dětí školou povinných (do 14 let). Ve školním roce 1874-75 bylo v první třídě 89 chlapců a 105 děvčat, ve druhé 50 chlapců a 41 děvčat. Vyvstala potřeba vzniku třetí třídy, o kterou se zasloužil hlavně Ferdinand Nebeský, vrchní lesovní a ředitel velkostatku. Třída byla umístěna do prostor v přízemí konventu za nájem ve výši 30 zlatých ročně. Slavnostní otevření se konalo dne 9. října 1875. Součástí slavnosti byla mše a vysvěcení třídy a následovala i střelba z hmoždířů a vystoupení pěveckého spolku Střela. Nakonec

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Pamětní kniha plaské fary 1836-1945, s. 142-143.

poděkovala žákyně nové třídy Julie Bernášková, dcera místního kováře všem, kteří se o vznik nové třídy zasloužili.⁶⁰

Nedlouho potom, již v roce 1876, byla v přízemí konventu otevřena i 4. třída školy opět za přispění Ferdinanda Nebeského. Nájem byl stejný a to 30 zlatých ročně. Slavnostní otevření se konalo dne 24. září a průběh byl podobný jako rok předtím. Navíc se konala večer v místním hostinci zábava, jejíž čistý výtěžek šel na zakoupení kříže pro tuto třídu a malého křížku na krk pro školačku Julii Bernáškovou, která opět vystoupila s poděkováním osobám, které se o třídu zasloužili. Impulsem pro tuto akci bylo zřejmě nedávné podarování křížů pro 3. třídu od pana Noska a pro 2. třídu od zpěváckého spolku Sřelá. První třída již kříž měla dávno. Všechny čtyři kříže byly stejně provedené, černě natřené a na nich pozlacené tělo Krista. O dva roky později došlo ke stěhování tříd, protože se zjistilo, že jejich místnosti v přízemí konventu jsou vlhké a tmavé, a proto pro ně byly vyčleněny lepší místnosti v prvním patře. Později byla v konventu otevřena i 5. třída. Ředitel velkostatku Ferdinand Nebeský nebyl vždy tak vstřícný potřebám v Plasích. Nevyhověl například několika žádostem zdejšího faráře o opravu zvonů zdejšího kostela, které byly poškozené už při požáru v roce 1866.⁶¹

Další událostí týkající se školy v Plasích byla 11. dubna 1877 oslava 50 let působení Josefa Laška jako učitele na zdejší škole (též varhaník v kostele a zpěvák při pohřbech místních občanů). Již v předvečer přišel průvod k jeho domu, kde mu zahráli a zazpívali a na louce proběhla střelba. Druhý den v knížecím divadle obdržel oslavenec několik darů od obcí, které posílaly žáky do plaské školy, 7 diplomů, z toho 4 potvrzující čestné občanství těchto obcí a 3 diplomy osvědčující čestné členství v úřednickém kasinu, občanské besedě a zpěváckém spolku. V podvečer byla v panském hostinci společná slavnostní hostina, které se zúčastnilo asi sto osob z Plas i přiškolených obcí. Potom se všichni přesunuli opět do knížecího divadla na činohru „Učitel ve francouzském zajetí“ a po ní následovala ještě taneční zábava pro dospělé. Později dostal oslavenec ještě stříbrný záslužný kříž.⁶²

⁶⁰ Pamětní kniha plaské fary 1836-1945, s. 201-202.

⁶¹ Tamtéž, s. 205-206.

⁶² Pamětní kniha plaské fary 1836-1945, s. 207-208.

Neméně důležitá porada, které se kníže Metternich nemohl zúčastnit a ve které ho zastoupili jeho zástupci, byla ta o přípravě výstavby železné dráhy z Plzně do Žatce. Tato porada se uskutečnila v Plasích dne 21. února 1869 a sešli se na ní zástupci mnoha obcí i osob, které měly zájem v tomto směru. Z velkostatků se jí zúčastnili zástupci majitele Plas knížete Metternicha, za Vysokou Libni hrabě Wallis, za Petršpurk hrabě Černín, za Rabštejn hrabě Lažanský, za Nekomír hrabě Schönborn, průmyslníci Stark, hrabě Waldstein a zástupci měst a obcí Kralovice, Jesenice, Blšany a Kryry. Účastníci porady se shodli na hospodářském významu takové železnice. Inženýr Daniel z Plzně, autor projektu, naznačil, že by měla vést kolem Třemošné, Kaznějova, Horní Břízy, Plas, Žihle, Kryr do Žatce, kde by se napojila na severozápadní dráhu. Na závěr porady byla zvolena z účastníků komise, která je měla při dalších přípravách zastupovat. Po skončení měli všichni účastníci na bývalé prelatuře společnou hostinu na knížecí náklady.⁶³

Výstavba železniční tratě u Plas byla zahájena v pondělí 5. června 1871, a to zrovna ne šťastně. Již 4. června byla jedna místní žena zavalena sesutou zeminou a o měsíc později došlo k předčasnému výbuchu, který zabil jednoho dělníka, a jedna dělnice na jeho následky zemřela o několik dní později. Podobné tragické případy se po dobu stavby stávaly i nadále a většinou se jednalo o dělníky, kteří nebyli místního původu. V Plasích u rybníka byl dokonce pro tyto případy zřízen nový špitál.⁶⁴

Obecní zastupitelstvo Plas se 18. března 1882 usneslo na založení dobrovolného hasičského sboru. Hned na první schůzi se přihlásilo 40 členů a byl zvolen přípravný výbor v čele s Františkem Naxerou. Výbor připravil stanovy a dne 14. října 1883 se v knížecím hostinci konala první valná hromada. Na ní byl zvolen devítičlenný výbor, jehož předsedou byl ustanoven František Naxera a velitelem sboru Václav Melchar. Vzhledem k tomu, že nebylo jasné financování sboru, obrátil se nový výbor se žádostí o podporu na okolní obce, pojišťovací společnosti a některé soukromé osoby. Kníže Richard Metternich přispěl hned částkou 200 zlatých a stejnou částku věnovala i obec Plasy, pojišťovací společnosti Fénix pak 25 zlatých a Chebská sv. Florián 10 zlatých.

⁶³ SOUTNER, Oldřich a Petr HUBKA. *Plasy-osm a půl století v plaské kotlině*. Plzeň: Okresní státní archiv, 1996, s. 47-50.

⁶⁴ Pamětní kniha plaské fary 1836-1945, s. 182.

Sbor hned na podzim začal s výcvikem, a kromě toho v zimě uspořádal hasičský ples, jehož výnos připadl též do pokladny spolku.⁶⁵

Kníže Richard s manželkou Pavlínou nepodporovali finančně jen hasičský sbor, ale mysleli také na chudé děti a mládež z Plas. Každý rok o Vánocích totiž přispěli na dárky pro chudé děti. Předávání 26. prosince roku 1893, které se konalo v zámecké předsíni, bylo ale trochu výjimečné, protože se ho zúčastnil sám kníže Richard Metternich se svou manželkou Pavlínou a princeznou Klementinou. Chudé děti byly obdarovány botami, oblečením, školními potřebami a nějakými pamlsky. Ti nejmenší dostali i hračky. Na své si ale přišli i úředníci a ostatní hosté vánočního předávání dárků, i oni totiž na konci večera odcházeli s upomínkovými předměty.⁶⁶

Richard Metternich – Winneburg zemřel v noci na pátek 1. března roku 1895 ve Vídni, kde bylo tělo také balzamováno a poté 4. března převezeno do Plas, kde 5. března za přítomnosti celého patronátního kléru a knížecího úřednictva z Plas a Kynžvartu proběhl pohřeb. Ze šlechty se pohřbu účastnil pouze jeho bratr Pavel a Pavlův syn Klement.⁶⁷ Jelikož Richard Metternich se svou manželkou měli pouze tři dcery Sophii, Antoinettu a Klementinu, ujal se správy majetku jeho mladší bratr Pavel (1834-1906).⁶⁸

Pavel Lothar Klemens Metternich (1834-1906)

Pavel byl synem kancléře Metternicha a jeho poslední manželky Melanie. Působil u vojska jako c. a k. general major.⁶⁹ Se svou manželkou Melanií Zichy-Ferraris měli tři děti Klementa, Paulinu-princeznu Titi a Emili, která ale umřela ve velmi raném věku na záškrt. Paulova rodina jezdila do Plas ještě předtím, než Pavel panství podědil. Se svou manželkou se totiž stejně jako jeho bratr Richard s Pavlínou angažovali v divadelních představeních a Pavel s Pavlínou spolu již předtím hráli v ochotnickém divadle ve Vídni.⁷⁰ Jako všichni Pavlovi předci, přijížděl i on s rodinou do Plas v podzimních a jarních

⁶⁵ Památní kniha hasičského sboru v Plasech.

⁶⁶ SOUTNER, Oldřich a Petr HUBKA. *Plasy-osm a půl století v plaské kotlině*. Plzeň: Státní okresní archiv, 2000, s. 74.

⁶⁷ SOUTNER, Oldřich a Petr HUBKA. *Plasy-osm a půl století v plaské kotlině*. Plzeň: Státní okresní archiv, 2000, s. 78.

⁶⁸ Pamětní kniha plaské fary 1936-1945, s. 270.

⁶⁹ Pamětní kniha plaské fary 1836-1945, s. 150.

⁷⁰ FUKS, Ladislav. *Zámek Kynžvart-historie a přítomnost*. Karlovy Vary: Krajské nakladatelství, 1958, s. 98.

měsících. Poprvé po smrti Richarda přijel Pavel se svojí rodinou do Plas začátkem prosince roku 1895, kde je 11. listopadu navštívil člen francouzské královské rodiny vévoda Filip Orleánský spolu s vévodou de Lorge. O několik dní později se k nim připojil i vévoda Beaufort Sponti z Bečova. Zde všichni pobýli více než měsíc a začátkem ledna se společně odebrali do Vídně.⁷¹ Tento rok ale nebyl významný jen tím, že se změnil majitel panství Plasy, ale také tím, že starosta Plasy Václav Melchar dovršil pětadvacátý rok výkonu své funkce. Na návrh okresního hejtmantství byl panovníkem vyznamenán zlatým záslužným křížem. Při této příležitosti byla uspořádána oslava s lampiónovým průvodem obyvatel Plas k starostově domu v předvečer. Dne 27. října proběhlo slavnostní dekorování hejtmantem, průvod školní mládeže a slavná mše svatá. Václav Melchar vykonával funkci starosty až do roku 1902 a poté byl členem obecního zastupitelstva až do své smrti roku 1905.⁷²

V době, kdy vlastnil panství Plasy Pavel Metternich, nebyla zde zvláštní prosperita a místní průmysl, rolnický stav i řemeslníci sotva přežívali. Proto v Plasích v roce 1898 vznikla záložna po vzoru F. W. Raiffeisena. Často se zde totiž stávalo, že se lidé dostali do finančních problémů a museli si půjčovat. Nechtěli, aby jejich dluhy byly zapsány ve veřejných knihách a raději si půjčovali u židů nebo lichvářů, a to je snadno přivedlo do záhuby. V rámci osvěty proběhlo v Plasích několik přednášek o výhodách svépomocné záložny, které pořádali knížecí lékař Leopold Batěk a profesor Novák z hospodářské školy v Plzni. K oficiálnímu založení došlo 8. května 1898, první valná hromada proběhla 29. května 1898 a na ní bylo zvoleno pěti členné představenstvo v čele s truhlářem Františkem Wohlem, devítičlenná dozorcí rada v čele s Leopoldem Batěkem a pokladník. Záložna začala hned z počátku dobře prosperovat a brzy její obrat překročil 5 000 zlatých.⁷³ Poté v roce 1926 vznikl v Plasích již druhý peněžní ústav s názvem „Občanská záložna v Plasích“ Ustavující valná hromada se konala 11. července 1926 v hostinci „U Maříků“ a bylo zde 42 účastníků. Schůze se také zúčastnil zástupce Jednoty založen v Praze, revident František Veselý. Do vedení záložny byli zvoleni: MUDr. Vladimír Lauda, Josef Šašek a Václav Kohler. Hlavní funkcí záložny bylo půjčovat

⁷¹ Pamětní kniha plaské fary 1936-1945, s. 281.

⁷² [online]. Dostupné z: http://www.inventare.cz/pdf/soap-ps/soap-ps_ap0148_00543_ao-plasy.pdf, s. 4.

⁷³ Pamětní kniha plaské fary 1836-1945, s. 327.

plaským obyvatelům menší částky peněz, čímž jim pomohla lépe zvládnout těžké životní situace, nebo také pečovala o jejich úspory.⁷⁴

V letech 1900-1901 se hledalo uhlí v krašovickém polesí pod sv. Václavem. Místo uhlí však byly nalezeny vrstvy jemného kaolinu, proto se vyvrtalo 26 děr, aby se zjistilo, kde všude se kaolin nachází. Výsledek byl velmi uspokojivý, a proto bylo rozhodnuto, že se postaví nová továrna. Se stavbou se začalo 21. července 1903 a v krátké době byly vystavěny topárna, 3 plavírny, lisovna, 3 sušárny, 60 m hluboká studna, v níž byla voda neustále ve výši 11 m. Slavnostní otevření továrny proběhlo 16. dubna 1904. Firma Ringhoffer z pražského Smíchova dodala do plavírny parní stroj, ostatní stroje: vyťahovadlo na písek, pumpy, odstředivá síta na slídu, 8 lisů a 4 membránové pumpy dodala akciová společnost v Plzni. První vagon suchého čistého kaolinu byl vypraven 30. dubna 1904 pro firmu J. M. Fritsch Teplice do stanice Vrchlabí.⁷⁵ V roce 1922 nadobro utichl ruch z kaolinové továrny v Lomniče, jedním z hlavních důvodů bylo malé množství surového kaolinu a také velká vzdálenost od železniční stanice v Plasích. Následující rok továrnu koupil plzeňský podnikatel Zikmund Hofman, ten efektivně využíval místní surovinové zdroje a začal továrnu využívat k výrobě brousků, brusů a zpracování pemzy. Továrně se opět znovu začalo dařit a zboží bylo velmi žádané hlavně u venkovanů, ale i na export. Během druhé světové války se Zikmund Hofman stal obětí nacistické perzekuce. Po válce převzal Vladimír Turek z Plzně továrnu do národní správy. Díky zavedení elektrického proudu a vylepšení technologie výroby se zvedla kvalita a továrna konečně mohla čelit konkurenci. Bohužel koncem 40. let již nebyl výnos z továrny tak veliký, a proto v roce 1950 byla ukončena 27letá historie zdejší práce.⁷⁶

Ve dnech 23. a 24. července 1902 se v Plasích konaly volby starosty a do okresního zastupitelstva. Oproti předchozím volbám byly tyto volby výjimečné, spojily se totiž nepřátelské spolky Občanská beseda, Sociální demokraté a spolek národních socialistů, aby společně bojovaly proti vrchnostenským knížecím úředníkům, které nechtěly mít v zastupitelstvu. I přes spojení nepřátelských stran k vyloučení knížecích úředníků

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ SOUTNER, Oldřich a Petr HUBKA. *Plasy-osm a půl století v plaské kotlině*. Plzeň: Státní okresní archiv, 2000, s. 91-92.

⁷⁶ SOUTNER, Oldřich a Petr HUBKA. *Plasy-osm a půl století v plaské kotlině*. Plzeň: Státní okresní archiv, 1996, s. 51-52.

nedošlo. Novým starostou obce byl zvolen Hynek Vavřík. Jedním z prvních návrhů Vavřika bylo povýšení Plas na městys. I po několika pokusech se však Plasy povýšení nedočkaly. Jedním z důvodů bylo také to, že obec neměla svou vlastní školní budovu.⁷⁷

Dne 15. listopadu 1903 se stala zvláštní nehoda na Velké louce při honu na koroptve, kterého se zúčastnil kníže Pavel Metternich, jeho manželka kněžna Melanie, dědičný princ Klement, princezna Titi, Pepito hrabě Szechenyi, vojenský atašé španělského velvyslanectví, lesmistr Václav Maydl a farář Vojtěch Nágl, který byl pozván princeznou Pavlínou, aby jí při honbě dělal společnost v jejím stánku. Po začátku honu mířil hrabě Szecehnyi na jednu koroptev a nešťastnou náhodou puška vystřelila dřív, trefila princeznu Titi a faráře. Faráře zasáhly broky okolo očí, na čele, uchu a také dvěma broky do úst a urazila mu kus zubu. Několika broky byl také prostřelen klobouk a kabát faráře. Dalšími broky byl postřelen správce pily Josef Kessler a nosič nábojů Vilém Bureš.⁷⁸

Dne 6. února 1906 došla z Vídně smutná zpráva o smrti knížete Pavla. Jeho tělo bylo 9. února převezeno z Vídně do Plas a následující den pohřbeno zde v rodinné hrobce. Vedení panství Plasy po něm převzal jeho syn Klement.⁷⁹

Klement Michal Wenzel Lothar Felix Metternich (1869-1930)

Klement Metternich se narodil 9. února 1869 ve Vídni. Vystudoval práva a jako do jediného syna Pavla Metternicha do něj byla vkládána veškerá naděje na zachování rodu, což se mu povedlo, ale až v jeho 50 letech, kdy mu jeho manželka Donna Isabell de Silva porodila syna Pavla Alfonse.⁸⁰

Klement Metternich ale nebyl úplně nejlepším členem rodu Metternichů. Už od jeho dětství s ním měli rodiče samé problémy. Rodina si myslela, že se s věkem jeho chování zlepší, vše se ale stupňovalo a mladý Klement, dělal celé rodině jen ostudu. Hrál hazardní hry, neustále pil s přáteli a měl dluhy. Jeho strýc Richard, jako vládnoucí kníže,

⁷⁷ [online]. Dostupné z: http://www.inventare.cz/pdf/soap-ps/soap-ps_ap0148_00543_ao-plasy.pdf, s. 4.

⁷⁸ SOUTNER, Oldřich a Petr HUBKA. *Plasy-osm a půl století v plaské kotlině*. Plzeň: Státní okresní archiv, 2000, s. 89.

⁷⁹ KAHUDA Jan, *Kancléř Metternich a Plasy ve světle soudobých dokumentů*, Plasy, 2009, s. 43.

⁸⁰ FUKS, Ladislav. *Zámek Kynžvart-historie a přítomnost*. Karlovy Vary: Krajské nakladatelství, 1958. s. 73.

musel stále řešit stížnosti na svého synovce. Vrcholem všech jeho problémů byla hazardní hra v zakázaném kasinu v Mariánských lázních, kde Klement prohrál všechny své peníze, a ještě porušil zákon. Richard už nevěděl, jak zvráceného synovce napravit, proto mu pohrozil, že ho vydědí. K vydědění Klementa nedošlo a díky tomu se stal po smrti strýce Richarda, a poté i svého otce Pavla pátým knížetem von Metternich – Winneburg a dědicem všech statků a panství, které rodina vlastnila. Ještě předtím, než zdědil majetek po svém otci, se stačil oženit se šlechtičnou Isabelou de Silva y Carvajal (1880-1980), která byla velmi vysoce postavenou šlechtičnou španělského rodu.⁸¹

Hlavně díky rodu Metternichů, který přispíval velkým množstvím peněz, a také díky zásluze několika spolků, vládl v Plasích na počátku 20. století poměrně bohatý společenský a kulturní život. Vedle již zmíněných Sboru dobrovolných hasičů a zpěváckého spolku Střela to byla Občansko-řemeslnická beseda, Národní jednota pošumavská, vzdělávací spolek Havlíček a Úřednická beseda. Od léta roku 1909 k nim přibyla i tělocvičná jednota Sokol. Iniciativa vzešla od plzeňského advokáta dr. Viléma Lufta, který byl členem plzeňské organizace a od jeho hostitele obuvníka Eduarda Tauše. Oba zorganizovali dne 1. srpna 1909 v hostinci U České koruny přednášku o významu Sokola a na ní se okamžitě 32 přítomných vyslovilo pro založení tělocvičné jednoty. Po schválení příslušnými úřady proběhla 10. října ustavující valná hromada, na které byl starostou nové jednoty zvolen Emanuel Fuka, náměstkem Eduard Tauš a náčelníkem Josef Havlík. Se cvičením se začalo 19. října 1909 a do konce roku bylo zaevidováno už 73 členů.⁸² Tělocvičná jednota Sokol v té době v Plasích prosperovala. Dne 17. července 1910 uspořádala na velké louce v Plasích úspěšnou národní slavnost s programem tělocvičným i zábavním, které se kromě členů Sokola zúčastnily všechny místní spolky. Po vystoupení cvičenců a ostatních účastníků byl ve večerních hodinách odpálen ohňostroj.⁸³

Jen o něco později, a to 28. srpna 1910, proběhla na Velké louce hasičská jubilejní slavnost. Po slavnostní valné hromadě a projevech bylo 14 zasloužilých členů hasičského spolku vyznamenáno medailí za 25letou činnost ve službě hasičské. Potom se konalo

⁸¹ [online]. Dostupné z: <https://www.zamek-kynzvalt.eu/cs/muzeum-pribehu/s-metternichy/cerna-ovce-metternichu>

⁸² Prvních sto, TJ Sokol Plasy 1909-2009, s. 9-10.

⁸³ Tamtéž, s. 12.

taktické hasičské cvičení na prostranství u zámku. Odpoledne se na louce uskutečnila slavnost s koncertem.⁸⁴ Úspěšná činnost Sokola byla inspirací pro založení Dělnické tělovýchovné jednoty DTJ v roce 1911 na popud strany sociálně demokratické.⁸⁵ V létě roku 1912 uspořádal Sokol další národní slavnost, tentokrát ještě větší, než tomu bylo před dvěma roky. Pro velký zájem veřejnosti se téměř každý rok konaly okrskové slety či veřejná cvičení za účasti okolních bratrských jednot. Také plaští sportovci vystupovali často na jiných akcích Sokola, několikrát byli i v Praze. Postupně se zdejší jednota věnovala i vzdělávací a zábavné práci a organizovala různé výlety.⁸⁶

Tyto sokolské akce však zapříčinily pokles zájmu o členství ve zpěváckém spolku Střela. Snahy sehnat mladé chlapce do sboru nebyly úspěšné, protože mladí muži měli mnohem větší zájem o nově vznikající tělocvičnou jednotu „Sokol“. Roku 1918 zpěvácký spolek sice ještě existoval, ale omezil své vystupování pouze na občasná koncerty v kostele. Posledními zmínkami o Střele v pamětní knize je účast sboru na slavnostní mši svaté 3. listopadu 1918 u příležitosti prohlášení nového státu a o koncertování sboru při mši svaté na svátek Tří králů roku 1919. Poté se však v pamětní knize objevil jen datum 4. února 1919, kdy se zbylých 14 členů spolku sešlo na poslední valné hromadě a po 45 letech ukončili svou činnost. Všechny majetek včetně harmonia, piana, hudebnin a knih předali členové Střely zpěváckému spolku tělocvičné jednoty „Sokol“.⁸⁷

Činnost Sokola se v té době obnovovala, protože v době první světové války řada bratrů musela narukovat a došlo prakticky k zastavení činnosti. Řada členů nebyla s poválečnou obnovou Sokola spokojená a vyvolala v roce 1919 mimořádnou valnou hromadu, kde došlo k výrazným změnám ve výboru. To bylo určitě ku prospěchu a v následujících letech se pravidelně cvičilo, konaly se tělocvičné akademie a veřejná cvičení v přírodě, hrála se divadelní představení a společenský život obohacovaly plesy a výlety.⁸⁸ Tělovýchovné jednotě Sokol se tak dařilo, že si v roce 1930 koupila budovu

⁸⁴ [online]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30660405/soap-ps_00807-hasici-plasy-1882-1965_0030, s. 39-40.

⁸⁵ Prvních sto, TJ Sokol Plasy, s. 20.

⁸⁶ Prvních sto, TJ Sokol Plasy, s. 12.

⁸⁷ [online]. Dostupné z: http://www.inventare.cz/pdf/soap-ps/soap-ps_ap0146_00825_zpevacni-strela-plasy.pdf, s. 5.

⁸⁸ Prvních sto, TJ Sokol Plasy 1909-2009, s. 18.

truhláře Wohla, kde si členové vybudovali svůj stánek – sokolovnu, kde měli dobré podmínky pro svoji činnost.⁸⁹

Po vzniku Československé republiky postihla velkostatek Plasy pozemková reforma, která byla zahájena vydáním prvního zákona už v listopadu 1918, a další zákony následovaly v roce 1919. Z majetku Klementa Metternicha bylo na plaském velkostatku podrobena pozemkové reformě celkem 13 065 hektarů, z toho 3 020,73 hektarů zemědělské půdy, která byla většinou propachtována. Jednalo se o dvory Dolní Bělá, Býkov, Hubenov, Kaceřov, Kralovice, Lednice, Lomany, Mladotice, Olšany, Plasy, Rohy, Sechutice, Tlučná, Třemošnice, Vrtba a další rozptýlená půda a lesní pozemky. Z toho k roku 1930 obdrželi drobní nabyvatelé 2 058,40 hektarů, z toho 1 871,36 hektarů zemědělské půdy, nabyvatelé zbytkových statků 594,64 hektarů, z toho 548,92 hektarů zemědělské půdy. V záboru zůstalo celkem 9 881,46 hektarů povětšinou lesních pozemků, protože z toho bylo pouze 562,45 hektarů zemědělské půdy. Pozemková reforma se netýkala jiného majetku Metternichů, jako byl pivovar, sladovna, lihovar, pila, mlýn, cihelna v Plasech a kaolínové doly v Kaznějově, které byly propuštěné ze záboru. Podobným způsobem bylo postiženo i panství Metternichů v Kynžvartu, kde z 6 912,06 hektarů bylo rozděleno 2 926,68 hektarů drobným nabyvatelům a 270,38 hektarů nabyvatelům zbytkových statků. Porovnáme-li údaje ze Schematismů velkostatků z roku 1906 a 1933, je vidět k jakým změnám na plaském velkostatku došlo v těchto letech, a to převážně v důsledku pozemkové reformy. V roce 1906 obhospodařovali Metternichové ve vlastní režii celkem 1 005,93 ha zemědělské půdy na dvorech Plasy, Lomany, Mláče, Býkov a Třemošnice, kdežto v roce 1933 to bylo již pouze 169,70 ha na dvorech Plasy a Lomany. Propachtováno měli v roce 1906 celkem 1 638,64 ha na dvorech Mláče, Kralovice, Rohy, Lednice, Kačerov, Tlučná, Vrtba, Bělá, Olšany a Hubenov a v roce 1933 pouze 679,14 ha na bývalých dvorech aktuálně na zbytkových statcích Býkov, Třemošnice, Rohy, Lednice, Kačerov, Olšany a Sechutice. Ostatní zemědělská půda byla rozparcelována a přešla na drobné nabyvatele nebo na nabyvatele zbytkových statků, část zůstala v záboru v rezervě.⁹⁰

⁸⁹ Prvních sto, TJ Sokol Plasy 1909-2009, s. 14.

⁹⁰ TITTEL, Ignaz, *Schematismus landtäflicher Güter, grösserer Rustikalwirtschaften, Beamten und Pächter*, 1906, Praha, s. 249-252 1910, LUSTIG Rudolf, a SVĚTNIČKA, František. *Schematismus velkostatků v Čechách*. Praha: Mars, 1933, s. 515-516.

V roce 1906 zřizuje zastupitelstvo funkci obecního strážníka. V téže době bylo započato se zřizováním veřejného osvětlení obce lihovými lampami. Na dodávku lihu byla každoročně vypisována ofertní řízení.⁹¹

Koncem roku 1910 rozhodlo zastupitelstvo a postavení nového obecního domu, ve kterém měl být dům strážníka, nemocnice, izolační místnost, vězení a místnosti pro bezplatné ubytování chudých. Stavba postupovala celkem rychle a byla dokončena již v říjnu 1911. Peníze, které byly potřeba pro výstavbu obecního domu, si obec vypůjčila od městské spořitelny v Kralovicích. Starý obecní dům byl prodán v roce 1912.⁹²

V září 1918 podal starosta obce František Vavřík návrh, aby vzniklo nové pracovní místo obecního tajemníka. Obecní zastupitelstvo ale jeho návrh razantně zamítlo, tuto neshodu pak starosta uvedl jako hlavní důvod jeho rezignace koncem roku 1918. Jeho funkci krátce vykonával první náměstek Bořivoj Kalivoda, novým starostou byl zvolen Antonín Holub.⁹³

V roce 1920 bylo v Plasích založeno Družstvo pro rozvod elektrické energie a výsledkem jeho činnosti přes značné finanční potíže bylo zahájení dodávky elektrické energie pro obec i domácnosti, což bylo výrazným pokrokem v životě místních obyvatel.⁹⁴

Roku 1921 se konalo sčítání lidu. Při tomto sčítání se zjistilo, že se výrazně zvýšil počet osob, které vystoupili z církve. Z 1319 obyvatel, kteří žili v Plasích, se k církvi římsko-katolické přihlásilo pouze 622 lidí, dále pak 62 k evangelické církvi, 18 československé a 10 k izraelské, 607 občanů uvedlo, že je bez vyznání.⁹⁵ Porovnáme-li se sčítáním v roce 1890, kdy bylo v Plasích 1045 obyvatel, z toho 1034 katolíků a 11 židů, při sčítání v roce 1869 zde bylo 1116 obyvatel, z toho 1093 katolíků a 23 židů. Z toho je vidět určitý přechod katolíků k jiným církvím, evangelické a československé, ale hlavně podstatné snížení počtu věřících a nárůst osob bez vyzvání. Počet obyvatel se

⁹¹ [online]. Dostupné z: http://www.inventare.cz/pdf/soap-ps/soap-ps_ap0148_00543_ao-plasy.pdf, s. 4.

⁹² [online] Dostupné z: http://www.inventare.cz/pdf/soap-ps/soap-ps_ap0148_00543_ao-plasy.pdf, s.4.

⁹³ [online] Dostupné z: http://www.inventare.cz/pdf/soap-ps/soap-ps_ap0148_00543_ao-plasy.pdf, s.5.

⁹⁴ Mrkvička Jan, PLASY, Krajské nakladatelství v Plzni, 1964, s.16.

⁹⁵ [online]. Dostupné z: http://www.inventare.cz/pdf/soap-ps/soap-ps_ap0148_00543_ao-plasy.pdf, s. 5.

v tomto období příliš nezměnil, podstatný nárůst byl až v roce 1930, kdy měly Plasy 1747 obyvatel.⁹⁶

Klement Metternich zemřel roku 1930, kdy jeho synovi Pavlovi bylo pouhých 13 let, proto jeho generálním plnomocníkem byl ustanoven hrabě Berchem a zákonitou zástupkyní jeho matka Isabell, která na jednotlivých panstvích jmenovala své poradce, kteří řídili jejich chod. Na plaském panství byl jako zástupce jmenován pan Bedřich Lobkovic z Dolních Beřkovic.⁹⁷

Pavel Alfons Metternich (1917-1992)

Posledním přímým potomkem tohoto rodu byl jediný syn Klementa a Isabely Pavel Alfons. Pavel Alfons Metternich – Winneburg pravnuk známého kancléře žil v letech 1917 až 1992 a byl posledním mužským potomkem tohoto rodu. Již v roce 1930 po smrti svého otce zdědil knížecí titul a s tím i panství Plasy. V mládí navštěvoval internát ve Švýcarském městečku LeRosey. Později žil v Berlíně, kde patřil k odpůrcům současného režimu. V roce 1940 zde potkal svoji budoucí manželku Tatianu Vasilčikovou a s tou se též 6. září 1941 oženil. Spolu žili převážně na zámku Kynžvart a Plasy navštěvoval jen zřídkka. Po ztrátě veškerého majetku v Československé republice po roce 1945 žil na svém německém zámku Johannisberg, kde obnovil pěstování vinné révy. Proslavil se hlavně jako automobilový závodník a startoval mimo jiné na známých závodech Rallye Monte Carlo a 24 hodin Le Mans v roce 1956. Od roku 1960 byl prezidentem německého autoklubu a od roku 1975 do roku 1985 dokonce prezidentem světového automobilového svazu FIA. Při závodech formule 1, Velká cena Německa, předával věnce pro vítěze. Dále se angažoval jako pomocník v Řádu svatého Lazara a v letech 1976 až 1992 byl prvním velkobaillim tohoto řádu pro Německo. Proslul též jako vinař, jeho známý sekt „Kníže Metternich“, který ale již po léta prodává Henkel KG. Zemřel v Ženevě dne 21. září 1992 na cirhózu jater.⁹⁸ Jeho manželka Tatiana byla známou mecenáškou umění a po smrti svého muže byla poslední zástupkyní rodu Metternich – Winneburg vůbec.⁹⁹

⁹⁶RŮŽKOVÁ, Jiřina a Josef ŠKRABAL. *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005*. Praha: Český statistický úřad, 2006, s. 162.

⁹⁷ *Pamětní kniha plaské fary*, s. 192.

⁹⁸ Paul Alfons von Metternich-Winneburg – Wikipedia. [online]. Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Paul_Alfons_von_Metternich-Winneburg

⁹⁹ KAHUDA, Jan, *Kancléř Metternich a Plasy ve světle soudobých dokumentů*, Plasy, 2009, s. 11.

Mezi největší Pavlovy záliby patřil sport, především tenis, fotbal a hokej, což dokazoval i při návštěvách na panství Plasy, kde často hrával s obyvateli Plas fotbal. Dále se prý při každé jeho návštěvě zúčastnil mysliveckého honu. Plaští obyvatelé na něj proto vzpomínají jako na veselého sympatického muže se smyslem pro humor.¹⁰⁰ Pavel Alfons byl ale také velmi statečný, což dokazuje fakt, že po vypuknutí občanské války ve Španělsku se přihlásil jako dobrovolník na stranu nacionalistů a do války byl nasazen jako kurýr, spojka, řidič i voják. To ale nebyla jeho jediná vojenská zkušenost, protože Pavel bojoval i za druhé světové války v Rusku. Nejprve se účastnil několika výcviků Cannstattu, Stuttgartu a Krampnitzu, poté byl do Ruska poslán do cyklistického útvaru, ve kterém ale dlouho nesetrval, protože jeho žena Tatiana požádala o jeho převelení. Pavel byl tedy přeražen na místo styčného důstojníka ke španělské divizi, která působila také v Rusku. Zde dostal těžký zápas plic a pohrudnice a vypadalo to, že zemře na nevléčitelnost zánětu. Pavel se ale uzdravil a v polovině roku 1944 byl převelen k 17. jezdeckému regimentu v Bamberku.¹⁰¹ Poté byl převelen do Štětína a do Ludwigslustu, kde s ním mohla určitou dobu Tatiana přebývat. Ze cvičení a fronty jezdil na krátké dovolené na svá panství v Johannisbergu, v Kynžvartu a v Plasích. Po dobu, co byl Pavel ve válce převzala správu všech panství právě jeho žena Tatiana, která zřídila na Kynžvartu ubytovnu pro uprchlíky.¹⁰²

Správa jmenovaná v době nezletilosti Pavla Alfonse v dubnu 1938 na oslavu německého státního svátku vyvěsila na zámku a konventu říšské vlajky s hákovým křížem. Aby uklidnila pobouřené občany, vydala 1. května leták, ve kterém uvedla, aby tento čin zákonný podle platných ustanovení, nebyl považován za provokaci, nýbrž za symbolický projev naděje na lepší přátelské styky obou národů. Takovou naději, zřejmě neuskutečnitelnou pod znakem hákového kříže, živenou však reakčními stranami tehdejší Československé republiky, náš lid ovšem nesdílel.¹⁰³ Proto se zde začali objevovat lidé, kteří nesouhlasili s nacismem a dávali to najevo. Již v dubnu 1940 přišla do Plas německá

¹⁰⁰ METTERNICH, Tatiana. *Svědectví o neobyčejném životě*. Přeložil Helena HEDLOVÁ. Praha: Panorama, 1992. Stopy, fakta, svědectví (Panorama). s. 229.

¹⁰¹ METTERNICH, Tatiana. *Svědectví o neobyčejném životě*. Přeložil Helena HEDLOVÁ. Praha: Panorama, 1992. Stopy, fakta, svědectví (Panorama). s. 278-298.

¹⁰² METTERNICH, Tatiana. *Svědectví o neobyčejném životě*. Přeložil Helena HEDLOVÁ. Praha: Panorama, 1992. Stopy, fakta, svědectví (Panorama). s. 194-230.

¹⁰³ MRKVIČKA František. *Plasy minulost a stavební památky*. 1968, s. 31-32.

státní policie pro učitelky Miladu Soprovou a Marii Kamenskou, které byly obviněny z rozmnožování letáků a velezrady. Dále byl také zatčen dělník Václav Cígler. Po několika měsících se zde policie objevila znovu, tehdy zatkla především mladé plaské občany. Ani perzekuce Židů, která proběhla v roce 1943, se Plasům nevyhnula. Do koncentračních táborů byla převezena celá rodina Deimlova, dr. Richard Fleischel a jeho sestra. Čtyři z nich se bohužel nedožili konce války. Posledním zatčeným byl v červnu 1943 organizátor komunistického odboje Bohumil Sláma, který byl v listopadu 1944 v Drážďanech popraven.¹⁰⁴

V době, kdy panství spravoval Pavel Alfons nebo do jeho zletilosti jeho zástupci, došlo v Plasích k velkému stavebnímu rozmachu. Po volbách nového obecního zastupitelstva v roce 1931 totiž noví zastupitelé konstatovali, že úřední místnosti v budově Josefa Patejdla č. 94 byly nedostačující a naprosto nevyhovující pro vedení obce. Rozhodli tedy, že postaví novou radnici. Největší problém byl s výběrem místa. Nejdříve chtěli radnici postavit na volném prostranství v parku naproti konventu, proti tomu se však postavilo ředitelství metternichovského panství, protože park sloužil jako zahrada jeho zaměstnanců. Z druhého návrhu, kde bude budova stát, kvůli nesouhlasu vlastníka také sešlo. Až třetí místo bylo vyhovující pro všechny. Radnice bude postavena v neudržovaném parčíku. Všechn materiál na stavbu byl zdarma získán od metternichovského panství za odstoupení školních tříd, kabinetu a školního bytu, protože v té době již byla započata stavba nové školy. Stavba radnice byla zadána staviteli Stanislavu Lukášovi a stavební dozor měli učitelé Rudolf Soukup a Emil Klik. Radnice byla dostavěna v roce 1935 a do provozu byla dána v červenci 1935, ale k slavnostnímu otevření došlo až 28. října za velké účasti plaských občanů a za přítomnosti senátora Vojty Beneše.¹⁰⁵

Jako další se měla postavit nová škola, která v Plasích existovala již od středověku. Od 12. století, chvíli po založení kláštera vzniká klášterní škola, která se využívala pro vychování mladých řeholníků. Po tereziánské školské reformě vznikla v Plasích první veřejná škola, která sídlila v dřevěném domku, poblíž budovy dnešních státních lesů. Po

¹⁰⁴ SOUTNER, Oldřich a Petr HUBKA. *Plasy-osm a půl století v plaské kotlině*. Plzeň: Okresní státní archiv, 1996, s. 105.

¹⁰⁵ SOUTNER, Oldřich a Petr HUBKA. *Plasy-osm a půl století v plaské kotlině*. Plzeň: Okresní státní archiv, 1996, s. 62.

vyhoření domku se škola přesunula do budovy konventu. Postupem času však konvent začal být malý pro všechny děti, které chodily do školy, a především jeho hygienický stav byl špatný. Proto se v roce 1921 začaly připravovat návrhy k postavení nové školy. Ke stavbě, ale z různých důvodů nedošlo. Další pokus o nové návrhy byl v roce 1929, ten už byl naštěstí úspěšný. Projekt však provázely další problémy, proto stavba byla započata až 3. července roku 1933. Stavba školy probíhala velmi rychle a nová budova byla chloubou obce. Vše bylo moderní a oproti starým učebnám v konventu světlé a prostorné. Dne 24. a 25. července 1934 proběhla kolaudace školy a od září byla škola plně funkční. Nesla název „Masarykova obecná a měšťanská škola“. Radost z nové školy však nevydržela dlouho, protože již za okupace museli učitelé i děti školu opustit a vrátit se do prostor konventu a do hostinců U Fránů a U Maříků. Po osvobození se musela dát škola do pořádku, ale již od 1. září 1945 začalo znovu probíhat vyučování.¹⁰⁶

Koncem války se objevila v Plasích německá posádka. Nebyla to bojová jednotka, ale štáb, kterému podléhalo sedm letišť, například Plzeň, Plasy, Cheb, Mariánské Lázně a Kařízek. Velitel plukovník Wittich bydlel v konventu a důstojníci v hotelu. Vysílačku měli na radnici a antény na vysokých stožárech ve vedlejší zahradě.¹⁰⁷

Z jara 1945 se množily zprávy o postupu spojenců, v dubnu se Američané objevili v Aši a Rusové rychle postupovali přes Moravu. V Plasích se začali objevovat utečenci a válčení dezertéři. Na základě toho se začaly objevovat mezi místními obyvateli revoluční nálady a utvořil se Revoluční národní výbor a později i Okresní národní výbor. Tyto události zasáhly pochopitelně i velkostatek Metternichů. Dne 7. května byla na velkostatku nastolena národní správa a moc převzali zaměstnanci v čele se závodní radou, a 18. srpna rozhodl Okresní národní výbor v Kralovicích o konfiskaci metternichovského majetku.¹⁰⁸

¹⁰⁶ SOUTNER, Oldřich a Petr HUBKA. *Plasy-osm a půl století v plaské kotlině*. Plzeň: Okresní státní archiv, 1996, s. 60-61.

¹⁰⁷ Plaská pamětní kniha 1945- , s. 39.

¹⁰⁸ MRKVIČKA, Jan. *Plasy*. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1964, s. 15., *Kronika I. 1945-1957*, s. 56-68.

Závěr

Roku 1945 došlo na základě Benešových dekretů, v tomto případě č. 12/1945 Sb. o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa,¹⁰⁹ ke konfiskaci metternichovského majetku. K zabavenému majetku patřil i klášter Plasy a plaské panství.

Po zestátnění nepřicházejí pro panství moc dobré časy, nejprve zde na konci druhé světové války pobývala Rudá armáda. Plasy leží přímo na demarkační linii a spadaly již k území, které osvobodila právě ruská vojska. Po odchodu Rudé armády se ale situace stejně nezlepšila, pozemky i budovy byly přidělovány nejrůznějším institucím, mobiliář byl rozvezen, rozprodán nebo rozkraden. Objekty panství Plasy vlastnily kromě státních úředníků především Západočeské pivovary, Jednota Plasy, Československé státní lesy i podnik Zelenina. Bývalý konvent, prelatura a sýpka byly státními orgány používány tak, jak bylo zrovna potřeba. Velké části byly pronajímány a z rozlehlých prostor se vytvořily kanceláře Okresního národního výboru Kralovice a poté ONV Plasy, dále v konventu sídlil okresní archiv, hudební škola, kuchyně podniku Jednota či Muzeum města Plasy, které bylo v roce 1972 nahrazeno Muzeem osvobození. Vše bylo provázáno naprosto nevhodnými přestavbami a stavebními zásahy, kdy byly podle potřeb místnosti a chodby předělovány příčkami nebo byly části vybourány.¹¹⁰ Až v 70. letech se začalo blýskat na lepší časy. Je proveden stavebně historický průzkum. Začala rekonstrukce některých částí konventu a nemocničního křídla. V 90. letech dochází k opravám vodního systému, střešní krytiny a z části také interiérů. V roce 1995 je klášter Plasy prohlášen Vládou České republiky za Národní kulturní památku.

V roce 1999 a 2000 byl z druhého patra konventu odstěhován Okresní archiv Plzeň-sever do nové budovy Na Sokolce a zároveň byla ukončena činnost Lidové školy umění ve spodním patře konventu, a zůstal zde pouze depozitář Památkového ústavu.¹¹¹

¹⁰⁹ [online]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/121945.html>

¹¹⁰ [online]. Dostupné z: <https://www.klaster-plasy.eu/cs/o-klasteru/historie>

¹¹¹ [online]. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Kl%C3%A1ter_Plasy#Dvac%C3%A1t%C3%A9_stolet%C3%AD

Kláster v současné době nabízí čtyři prohlídkové okruhy. Hlavní prohlídkový okruh je nazvaný Konvent a v jeho budově je dnes umístěna stálá expozice, která představuje především barokní architekturu a umění. Celou prohlídkovou trasu doplňuje expozice lékárenství v bývalém nemocničním křídle, která navazuje na bohatou tradici tohoto odvětví v Plasích. K vidění jsou rokoková, klasicistní a secesní lékárna, doplněné o dobové předměty. Prohlídkový okruh Hodinová věž vede návštěvníky do budovy barokních sýpek, bývalé středověké královské rezidence a do gotické královské kaple sv. Václava a sv. Máří Magdalény, do její věže a k hodinovému stroji. Další prohlídkovým okruhem je Galerie Stretti, která je v jihozápadním křídle prvního patra konventní budovy, kde jsou k vidění obrazy a grafiky několika členů rodiny Stretti, kteří na přelomu 19. a 20. století žili a působili v Plasích. Poslední speciální prohlídkový okruh Vodní systém je zaměřený na fungování vodního, větracího a tepelného systému budovy konventu a vede návštěvníky ke dvěma vodním zrcadlům, do vzdušnickových chodeb a do klášterní separace.¹¹² Je potěšitelné, že dnes hraje areál kláštera opět důstojnou roli v oblasti kulturního a společenského života v Plasích, protože sem přitahuje značné množství turistů a nejrůznějších akcí.

V bývalém pivovaru, sladovně, mlýnu a hospodářském dvoře bylo v roce 2015 nově otevřeno Centrum stavitelského umění, které je pobočkou Národního technického muzea. Značně zchátralé budovy se podařilo zcela zrekonstruovat a oživit. Zdejší expozice seznamuje návštěvníky s historickými stavebními prvky, materiály a konstrukcemi a ukazuje názorně, jak budovy vznikají od základů a hrubé stavby přes krovy a střechy až po úpravu povrchů, osazování výplní otvorů a technické vybavy. Nejstarší exponáty jsou z přelomu 12. a 13. století a pocházejí právě z plaského kláštera. V prostorách centra se kromě této stálé expozice konají dočasné výstavy různě tematicky zaměřené.¹¹³

Metternichovská železárna po jejím uzavření dlouho chátrala a objekty byly postupně prodávány nebo bourány na stavební materiál až do roku 1963, kdy byla prohlášena za technickou památku. Koncem 90. let město přistoupilo k její záchraně,

¹¹² [online]. Dostupné z: <http://www.klaster-plasy.eu>

¹¹³ MLADÁ FRONTA DNES, 28. 2. 2018, s. 14.

hlavní budova byla opravena a od roku 2005 je v ní výstavní síň zaměřená na historii hutě a výrobků z litiny.¹¹⁴

Také Velká louka slouží v dnešní době místním občanům i návštěvníkům, protože se zde konají nejrůznější akce, jako například koncerty skupin, hudební festivaly a také květnový Majáles Gymnázia Plasy.

¹¹⁴ [online]. Dostupné z: <http://www.plasy.cz>

Seznam archivních pramenů:

Archiv obce Plasy 1861-1945, Inventáře SOA Plzeň, 1996

Státní okresní archiv Plasy, Farní úřad Plasy, *Pamětní kniha plaské fary 1836-1945*.

Seznam literatury:

CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách, 1142-1420*. Praha: Karolinum, 2002.

SOUTNER, Oldřich a Petr HUBKA. *Plasy-osm a půl století v plaské kotlině*. Plzeň: Okresní státní archiv, 1996

SOUTNER, Oldřich a Petr HUBKA. *Plasy-osm a půl století v plaské kotlině: 1145-1995: čtení o přírodě, památkách, lidech a událostech od dávných dob k současnosti*. Plzeň: Státní okresní archiv, 1997

SOUTNER, Oldřich a Petr HUBKA. *Plasy-osm a půl století v plaské kotlině*. Plzeň: Státní okresní archiv, 2000.

MRKVIČKA František. *Plasy minulost a stavební památky*. 1968

METTERNICH, Tatiana. *Svědectví o neobyčejném životě*. Přeložil Helena HEDLOVÁ. Praha: Panorama, 1992. Stopy, fakta, svědectví (Panorama)

KAHUDA, Jan, *Kancléř Metternich a Plasy ve světle soudobých dokumentů*, Plasy, 2009

FUKS, Ladislav. *Zámek Kynžvart-historie a přítomnost*. Karlovy Vary: Krajské nakladatelství, 1958.

MÍRKA Jakub, *Západočeské archivy 2017*, Státní oblastní archiv v Plzni

BYSTRICKÝ Vladimír, *Inventáře SOA Plzeň, Ústřední správa Metternich*, 1961

STEINBACHOVÁ Věra, *Velkostatek Plasy 1565-1945*, Inventáře SOA Plzeň, 1972

BĚLINA Pavel a kol., *Dějiny koruny České II*.

KOČKA, Václav. *Dějiny politického okresu kralovického*. 2. vyd. Rakovník: Agrosience ve spolupráci s Musejním spolkem královského města Rakovníka a okresu rakovnického a Muzeem T.G.M. Rakovník, 2010.

Západočeské archivy 2017, Sborník Státního oblastního archivu v Plzni, Plzeň, 2016.

Prvních sto, TJ Sokol Plasy 1909-2009, vyd. TJ Sokol Plasy 2009

MRKVIČKA Jan, *Plasy*, Krajské nakladatelství v Plzni, 1964

VOŽENÍLEK Jan, *Předběžné výsledky československé pozemkové reformy*, Praha 1930

TITTEL Ignaz, *Schematismus landtäflicher Güter, grösserer Rustikalwirtschaften, Beamten und Pächter*, Praha 1910

LUSTIG, Rudolf a František SVĚTNIČKA. *Schematismus velkostatků v Čechách*. Praha: Mars, 1933.

Mladá fronta DNES, 28. 2. 2018, s. 14

Město Plasy-Oficiální stránky Města Plasy. *Město Plasy-Oficiální stránky Města Plasy* [online]. Copyright © 2018 [cit. 04.04.2018]. Dostupné z: <http://www.plasy.cz>

Kronika hasičů | Porta fontium. *Porta fontium | Bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů* [online]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30660405/soap-ps_00807-hasici-plasy-1882-1965_0030

Prohlídkové okruhy. *Klášter Plasy* [online]. [cit. 2018-04-06]. Dostupné z: <https://www.klaster-plasy.eu/cs/informace-pro-navstevniky/prohlidkove-okruhy>

Historie plaského kláštera. *Klášter Plasy* [online]. [cit. 2018-04-06]. Dostupné z: <https://www.klaster-plasy.eu/cs/o-klasteru/historie>

Klášter Plasy. *Wikipedia* [online]. [cit. 2018-04-06]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Kl%C3%A1%C5%A1ter_Plasy#Dvac%C3%A1t%C3%A9_stolet%C3%AD

Paul Alfons von Metternich-Winneburg. *Wikipedia* [online]. [cit. 2018-04-06]. Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Paul_Alfons_von_Metternich-Winneburg

Domů | inventáře.cz [online]. Copyright © [cit. 01.03.2018]. Dostupné z: http://www.inventare.cz/pdf/soap-ps/soap-ps_ap0148_00543_ao-plasy.pdf

Domů | inventáře.cz [online]. Dostupné z: http://www.inventare.cz/pdf/soap-ps/soap-ps_ap0146_00825_zpevaci-strela-plasy.pdf

ŘÍHA, PhDr. Miloš. Černá ovce Metternichů. *Zámek Kynžvart* [online]. 2004 [cit. 2018-04-06]. Dostupné z: <https://www.zamek-kynzvalt.eu/cs/muzeum-pribehu/s-metternichy/cerna-ovce-metternichu>

Výstavní síň plaské litiny - Oficiální stránky Města Plasy. *Město Plasy - Oficiální stránky Města Plasy* [online]. Copyright © 2018 [cit. 16.03.2018]. Dostupné z: <http://www.plasy.cz/mesto/pamatky/vystavni-sin-plaske-litiny/>

Kláster Plasy. *Turistika* [online]. [cit. 2018-04-06]. Dostupné z: <https://www.turistika.cz/vylety/klaster-plasy/detail>

ČERVENKA, Michal. Cisterciácký řád II. díl. *Válka* [online]. 2007 [cit. 2018-04-06]. Dostupné z: https://www.valka.cz/12153-Cisterciacky-rad-II-dil-Klaster-Plasy?utm_source=valka_cz&utm_medium=article&utm_campaign=autor

ČERVENKA, Michal. Cisterciácký řád I. díl. *Válka* [online]. 2007 [cit. 2018-04-06]. Dostupné z: https://www.valka.cz/12153-Cisterciacky-rad-I-dil-Klaster-Plasy?utm_source=valka_cz&utm_medium=article&utm_campaign=autor

Sekularizace na konci 18. století a následné státní církevnictví. *Kláster Vyšší Brod* [online]. [cit. 2018-04-06]. Dostupné z: <http://www.klastervyssibrod.cz/Historie/Sekularizace-na-konci-18-stoleti-a-nasledne-statni-cirkevnictvi>

Benešovy dekrety. *Parlament České republiky: Poslanecká sněmovna* [online]. Praha [cit. 2018-04-06]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/121945.html>

